

Arkivnyt

November 2021

2021:3

Indhold

- ▶ Agnes Andersens dagbog fra Torrupgård, maj 1944 2
- ▶ Esbjerg-fiskere mod fjerne kyster – Dansk fiskeri går nye veje efter 2. Verdenskrig 9
- ▶ I skole for 68 år siden 25
- ▶ Julius B. og Sønderho 27
- ▶ Til politiet i Esbjerg i 1973. 32

Plakat for rottebekæmpelse ca. 1945.
EBA 63578-109

Naturligvis ikke.

Sæt Dem derfor straks i forbindelse med kommunekontoret
når De ser rotter

Landsudvalget for Rottebekæmpelsen

ArkivNyt

udgives af Esbjerg
Byhistoriske Arkiv som
digitalt nyhedsbrev og
udkommer minimum fire
gange årligt.

Redaktion

Peter Bak
Aja Høy-Nielsen
K. A. Gorritzen
Flemming Køhler
Peter Hundebøll
Jørgen Dieckmann
Rasmussen (ansv.)
Anette Rydahl

Citater med kilde-
angivelse er tilladt.

Redaktionens
adresse:
byhistoriskarkiv@
esbjerg.dk

Agnes Andersens dagbog fra Torrupgård, maj 1944

Ved Peter Bak

Da gårdejer Jeppe Andersen fra Allerup ved Sneum blev fængslet i februar 1944 for at have hjulpet nogle sårede modstandsfolk, begyndte hans hustru Agnes at føre dagbog.

Den følgende tekst er et lille uddrag af denne dagbog. De første uddrag blev bragt i Arkivnyt nr. 1 og 2, 2021. Her kan man i mange tilfælde finde frem til, hvem der gemmer sig bag de mange navne.

Det er et påfaldende træk i familiens hverdag, at Agnes Andersen havde et meget stort netværk, som hun uafsladeligt havde kontakt med, enten gennem breve eller besøg. Besættelsen lagde åbenbart ikke bånd på mulighederne for at sende breve, tage toget eller rutebilen.

Nu var det jo en større gård, så der nævnes ikke problemer med fødevareforsyningen. Brændsel måtte man hente i tørve-mosen, og det var selvsagt vigtigt at sprede den hjemmelavede gødning. Trækkraften leveredes af heste, som krævede foder og pasning – som på andre gårde blev driften mere og mere økologisk, efterhånden som besættelsen trak sine spor i kontakten med omverdenen. Kaffe kunne man dog åbenbart stadig servere. Om fåreklipperens besøg noterer Agnes: »Han fik kaffe med cigar, snaps og jeg gav ham en pakke tobak!«

Datteren Johanne, som var i huset i København, kom hjem den 1. maj 1944 og hjalp til med gårdens drift. Den meget savnede Jeppe kom derimod ikke hjem, men han blev dog flyttet fra Vestre Fængsel til Horserød-lejren, hvad Agnes betragtede som et stort gode.

Uddrag af dagbogen for maj 1944

Mandag d. 1. maj 1944

Ungkreaturene kom ud, da Rasmus syntes, vejret var så godt. Rasmus arbejder i engen. Fru Lund, Inge, Niels og jeg i Bramming. Jeg fik købt fødsels gave til Jeppe fra Anna og Jenses. Sko til Niels hos Nissensko. Jeg fik en ny hat. Fru Lund gav kaffe. Rasmus kørte ud med nogle knipper halm til ungkreaturene, da det var blevet mere koldt.

Tirsdag d. 2. maj

Rasmus og Inge flyttede hegnet hen på Hans Lajs Mark. De havde hentet ungkreaturene hjem, der var en af studene, vi havde et værre mas med at få ind. Rigtig væmmeligt vejr med regn og blæst. Johanne kom med 5½-toget, uden Jeppe – og uden at ha' fået lov at besøge Far, men jeg vidste det jo gennem E.R., så skuffelsen blev ikke så stor. Hvor længe mon de dog vil beholde dig, du kære – og – jeg mangler dig – det er især din gård, vores gård, der mangler dig så hårdt. Det er rart, Johanne nu er hjemme – men hvor var det godt, hun var i København.

Onsdag d. 3. maj

Vi har vasket, og vi var færdige til middag. Johanne var ude at køre møg, Rasmus læsede, men de måtte holde op til middag, da det formelig blev orkan. Der knækkede en poppel. Rasmus til Tjæreborg at blive klippet, fik kartofler med til Jenses og Johannes tøj med hjem. Fru Lund, Johanne, Inge og jeg hos Mette til fødselsdag i eftermiddag. Det er sløjt med Karl.

Torsdag d. 4. maj

Vi slagtede en gris i aftes, Karls fik de 30 p[und] + hoved og lever, vi havde lånt hos dem. Josefs fik det flæsk vi skyldte dem. Johanne og Rasmus kørte møg hen på Josefs mark, de var færdige til middag. Rasmus spredte og pløjede ned om aftenen. Fru Lund hjalp mig med grisen, Inge røgtede o.s.v. Johanne og Inge cyklede til Tjæreborg efter Lis ved 5½-toget, men Lis kom først 8½ med Grindsted-toget.

Bededag d. 5. maj

Sigurd kom med Niels hjem i går og bliver hele bededagsferien. Han er en dejlig dreng. I eftermiddag har I.L.J. [Inge, Lis og Johanne] og jeg været hos Plesners, de havde ringet efter os. Jenses og fru Lund kom her at spise til aften. Karen blev her om natten. Rasmus fridag.

Lørdag d. 6. maj

Skrev til Otto, vi havde travlt med at sy hele dagen – gammelt til nyt. Rasmus spredte møg og pløjede ned på Josefs Mark. Sigurd, Karen og Niels legede godt sammen. Fru Lund rejste til Kbh.

Søndag d. 7. maj

Jørgen og Poul kom med formiddagsbilen. Karen, Jørgen, Sigurd og Poul legede hele dagen. Jørgen rev sin bluse og blev stukket af en bi, han var også ved at tale om, at han altid var uheldig herude. Johanne syede blusen, og jeg smurte bistikket – og så var Jørgen glad igen. Anna kom om formiddagen med tog til Tjæreb[org]. Ester og Mogens kom cyklende om eftermiddagen. Sol men koldt vejr. Rasmus ordnede hegn om Hans Lajs Mark, men ellers har han fridag. Drengene tog 7-bilen til Esbjerg.

Mandag d. 8. maj

Lis rejste til Vejle med 7-toget. Inge var med på stationen. Vi gjorde rent i havestuen. Johanne skurede gulv, det er blevet slemt medtaget af indkvarteringen – men hvad betyder et gulv – det er kun så småt – det ærgrer mig ikke engang. Inge, Johanne. og jeg i køkkenhaven, satte to rækker tidl. kartofler, løg, ærter o.s.v. Be-

gyndte at rense jordbærrene. Rasmus var på Josefs Mark at arbejde. Johanne arbejdede der et stykke tid. Jeg fik brev som jeg var lovet.

Tirsdag d. 9. maj

Ungkreaturene ud, nu viser vi dem kalenderen. Det har frosset 3° i nat. Vi vaskede fårene. Rasmus arbejdede på Josefs Mark. Johanne tromlede derhenne, mens Rasmus gjorde maskinen klar. Det lykkedes ikke ret. Rasmus lånte et eller andet hos smeden til maskinen. Der blev sået 15 kg roefrø fra M. Hansen + 4 som Rasmus købte i Brugsen. Vi tre arbejdede i Østerhaven om eftermiddagen. Tirsdag aften Johanne og jeg hos Erdals [lærer i Allerup] sammen med Mortensens [de boede i forpagterboligen i præstegården]. Brev fra Lis og brev fra hr. Eriksen, et rigtig godt brev, som glædede mig meget. Vi fik at vide, at Jeppe var kommet ud i Horserødlejren d. 3/5. Det glæder os, det er godt at tænke på, du igen må få lov at trække frisk luft. Bedre dog om de havde sendt dig hjem.

Onsdag d. 10. maj

Brev fra Jeppe dateret Horserød d. 8/5. Gud ske lov du igen må få lov at komme ud i det dejlige danske forår. Måtte vi endda snart få dig hjem. Vi må stadig ikke skrive. Brev fra Eva [Agersted, veninde til Lis], der har ringet til Dagmarhus, der ha'de de sagt, Jeppe må få sit tøj, og Eva har sendt det. Men det kommer nok tilbage igen. Rasmus har sået korn i engen. Sillas Porsholts karl har været her med et spand heste og hjælpe derude. Det er vel nok pænt af Sillas. Vi har gjort rent på gæsteværelset og lillekøkken. Rullet tøj og gjort Østerhaven færdig. Nu skal jeg op til Viggo Vistisens [Deres gård lå på en mark lige syd for skolen, men gården findes ikke længere].

Torsdag d. 11. maj

Rasmus og Inge i engen at så hamp, det ville ikke ret gå, de måtte så noget af det om igen, de kom hjem til sen middag, hvorefter Rasmus arbejdede i Møllefennen. Vi var i haven, Helge kom med 5½-toget. Laust [boede på en ejendom »omme i Al-

En medarbejder på Esbjerg Tøvværksfabrik er ved at gøre hamp-planter klar til brug i produktionen af tøvværk i januar 1944. På grund af manglende råvaretilførsler fra udlandet måtte man anvende hamp. EBA 00228-070-002.

lerup-by«] var her med løn fra mergelselskabet, de havde været hurtige om at hive Jeppe ud, men nu er arbejdet jo også gjort. En mand fra Tjæreborg efter et læs halm 16 kr. Alf [en tidligere karl på gården] var her at klippe fårene i aften. Han fik kaffe med cigar, snaps og jeg gav ham en pakke tobak.

Fredag d. 12. maj

I dag er det så lige tre måneder siden, de kom efter dig Jeppe. Hvor er man en håbløs optimist, jeg ha'de jo ventet, du var kommet hjem senest i dag, nu håber jeg på i dag om tre måneder. Gud give det må blive så. Den aften var det hvidt derude, i aften er det lysegrønt med frugt blomsters hvide pletter. Jeg håber du får lov at færdes ude lidt nu, så er det ikke helt så svært at tænke på. I dag har Rasmus og Inge så

et hamp og havre på Møllefennen. Johanne var nede at harve i formiddag. Rasmus ordnede lidt ved hegnet. Sillas' karl kom igen i dag med et spand heste. Han hjalp først Rasmus i Møllefennen, derefter i Lille Kjær [Lillekjær], der trænger der til at blive arbejdet nede. Vi har luget kanten i gården, Johanne og jeg, den var grøn som en plæne. Helge hjalp at skuffe og rive i gården. Pakke fra Lis, der først må åbnes på mors dag.

Lørdag d. 13. maj

13 uger præcis siden ... [at Jeppe Andersen blev hentet] Rasmus arbejder i Lille Kjær. Vi i haven, Helge har hjulpet os, så vi nu er omtrent færdige. Anna kom cyklende og bliver i nat. Vi har plantet en del hindbær i den ny køkkenhave. [Ludvig] Lange fra Esbjerg kom med rottegift, som vi nu skal prøve. Lærer Nielsen, Tjæreborg kom at se

til bierne. De var døde i Nørrehaven, sultet ihjel (de skal fodres fra midt september). Vi gjorde kassen ren og flyttede den ene sværm fra køkkenhaven over i den. Yndigt vejr, vi arbejdede i haven til 9½, det var så mildt og dejligt. Det er så underligt, der ikke kommer en og siger – skal I ikke holde op nu – nå lad så mig hjælpe jer færdige – åh!!

Søndag d. 14. maj

Jeg glemte at skrive i går, at vi hørte en masse flyvere langt borte og stod og kikkede efter dem. Endelig fik vi øje på dem højt oppe og langt borte, de var på størrelse med måger, retning efter skolen. Lige i det samme (vi havde netop hørt der var jagere) faldt der en af dem ned. Vi så tydeligt, hvor den hvirvlede rundt. Anna og Inge cyklede til Ribe i morges kl. 8 for at hilse på Grethe. Vi andre nød søndagen herhjemme. Jenses kom til aftensmad, de havde hilsen med fra Nielsen, der lige var kommet hjem (fra Frøslev – [Niels Andersen-kommentar ved renskrivning af dagbogen]) med 5½-toget. Så får jeg nok en frisk hilsen igen, det er dejligt. Jeg kan af hjertet glæde mig med dem. Anna tog med rutebilen hjem. Koldt og blæsende vejr.

Mandag d. 15. maj

Helge [Rasmussen, tidligere præst i Darum] rejste med morgentoget. Johanne i Tjæreborg, blev permanentet, lappede tøj. Nielsen var her med hilsen fra Jeppe, det var mere end dejligt at høre, du har det så godt. Mon dog ikke ... [Agnes hentyder til sit håb om, at Jeppe snart slippes fri]? Rasmus harvede og tromlede i engen, hampen er allerede spiret 2 cm.

Tirsdag d. 16. maj

Så gik Karls [Jensen – tidligere sognefoged, nabo til Torrupgård – Karl Jensensvej er opkaldt efter ham] drøm alligevel ikke i opfyldelse, mon mit håb gør det? Vi har gjort rent på loftet, hvad der i sandhed trængte til, nu vi har haft alle møbler deroppe. Det har vel nok været en vinter med flytning for os, men det værste der blev flyttet skete dog den 12/2, men nu er det da ingen sag

at tænke på. Jeg har været i Esbjerg. Vi har plantet lidt ribs, porrer o.s.v. Rasmus har tromlet i Møllefennen og pløjet i Lillekjær.

Onsdag d. 17. maj

Dagligstuen hovedrent. Johanne hos Karls at hjælpe. Jeg var ovre at få ordnet mit hår. Pakke fra Lis og Fru Lund til Inge. Indhold en kjole, som Inge kan få for 33 kr. Rasmus pløjede i Lille Kjær.

Torsdag d. 18. maj

Kristi Himmelfartsdag

Til middag hos Karls kl. 12. Først tøj i blød og ferniserede havestuegulv. Derefter i kirke, hvor Karls lille dreng blev døbt. Knud Kristian Jensen. Karl kunne desværre ikke selv være med i kirke eller tåle at være oppe*). Der var kun tre i kirken foruden os, der var til barnedåb. Plesner døbte drengen. Johanne stod for komfuret hos Karls. Dagsregn.

Fredag d. 19. maj

Det regnede hele formiddagen. Vi vaskede storvask. Rasmus såede salpeter. Vi fik tøjet ud over middag og gjort rent i spisekammeret og Rasmus' kammer, værksted og bryggers. Børnene i Tjæreborg efter 40 kyllinger, som vi satte under to høns i hønsehuset. Yndigt vejr. (Rasmus 100 kr.).

Søndag d. 21. maj

Vi tog alle til Guldager med morgentoget. Kristian hentede os på stationen, det var blæsende og koldt. Vi havde en dejlig dag. Kristians er så dejligt menneskelige, ikke noget forlorent eller opstyltet. Henning kørte os til 5-toget. Vi blev hos Jenses om aftenen – fik en dejlig aftensmad. Anna kom derud fra Ribe.

Mandag d. 22. maj

Meget stærk blæst – næsten storm. Rullede og strøg, pigerne malede loft i bryggers, vægge i køkken. Inge og Rasmus såede kålroer i Lillekjær i formiddag. Rasmus til begravelse i eftermiddag. Jeg var også til Kirstine Skouboes [gift med Peder Skouboe, boede på en gård ved grænsen mellem Allerup og Sneum] begravelse, der var

ca. 200 mennesker til henfølge, det var et frygteligt vejr at færdes i, jorden knøg på Sneum Mark. Vi sang nogle salmer.

Jeg var med Mette inde for at se til Karl, han er rigtig sløj, det er trist at se, Karl der ellers altid er så virksom. Jeg vil inderligt håbe, han snart må bedres. Kyllingesorger. Brev fra Frederik [Agnes' storebror]. Alle taler om, at du sikkert snart kommer hjem. Gud give det var så vel. Mon du længes efter mig – sludder, men efter vort hjem, vores børn, vores gård, vore marker, vor have, alt – alt det vi to er fælles om og har været det i 25 år, og så det allerdyreste fællesskab – dette: »Fælles om hans liv og fred, lys og kraft og herlighed«. Gud ske lov og tak for alle hans skønne gaver til os. Gud give os lykke til at modtage dine gaver til os fra dag til dag, også de der føles tunge. Jeg kan nu ikke så godt lide al den snak om din hjemkomst, det er ligesom for dyrebart at tale om, og skuffelsen hvis nu ikke du kommer, bliver blot større derved.

Men håbet det lever alligevel i mit hjerte, og selvom det ikke opfyldes nu, vil det leve der bestandigt – Jeppe.

Tirsdag d. 23. maj

Sendt pakke med tøj til Jeppe i går. Gjort rent i soveværelse, lille gang, kælder og køkken. Det er nogle værre piger til at ruppe sig. Rasmus ordnede hegn og moseredskaber m.m. Brev fra Lis. Niels har hentet 8 kyllinger mere, der døde af de andre. De blev for dyre. Inge har nu sat gift for rotterne i flere aftener, de dør også, kan vi se. Inge fodrer bierne om aftenen.

Onsdag d. 24. maj

Rasmus, Johanne og Inge i søndermosen. Boy havde ellers lovet i vinter at komme i denne uge, men han snød os. De fik gravet 2-3 læs tørv. Det var meget koldt. De fik det halve læs tørv med hjem, der var gravet fra sidste år. Det var lige tilpas, da vi var helt udgjorte for tørv. Jeg satte begonier m.m. i haven. Som jeg da drømmer om dig om natten og tænker på dig om dagen. Jeg kan slet ikke forstille mig, den lykke skulle times mig, at du igen kunne tage alt i din rolige, venlige hånd. – Gud kan alting mage –

Torsdag d. 25. maj

Det har sjaskregnet hele dagen, hvorfor de ikke kom i mosen. Rasmus har kørt ajle på marken her ud til vester, der ikke fik kali [kunstgødning]. Johanne, Inge og jeg har malet døre i bryggerset, kalket, vasket døre og skrubbet gulv i foderkammer og hestestald. Niels har karakterbogen med hjem, steg 7 point til 13,69 = mg. Det er godt og glædeligt. Niels har begyndt skriftlig eksamen. Sendte pakke, jeg kan få et brev med. Anna ringede, hun og Grethe kommer pinsedag.

Fredag d. 26. maj

Hvis nu jeg kunne fortælle Jeppe, hvad vi har bestilt i dag, ville du uden tvivl sige, »det er løwn«, men ikke desto mindre er det sandt. Altså for en gangs skyld, vil jeg prøve at prale lidt i denne lille beskedne bog. Op kl. 5½ gjort morgengerning, hvor-

Plakat fra Skadedyrcentralen, der blev oprettet af Ludvig Lange i 1910. Rotter var en stor plage på landet og skulle bekæmpes i henhold til en lov fra 1938. EBA 63573-109-611

Tørv lægges til tørre ved tørvegravning under besættelsen, men det er ikke på Torrupgård. Foto. Paul Bølling. EBA 63022-008.

efter Rasmus, Johanne, Inge og jeg gav os til at kalke gården. Inge kalkede ind i vinduerne, Rasmus kalkede gavlene og hjalp os færdig med nørresiden. Vi var færdige med at kalke til kl. godt 11. Derefter middagsmad og røgtning, en lille middagssøvn, op igen kl. 1, en kop kaffe, og da Rasmus kom med hestene, var kvien ved at kælte, så måtte de vente med at køre i mosen, til det var overstået. Det blev en stor tyrekalv. Rasmus ordnede sti til kalven, Johanne malkede kvien. Endelig kunne de spænde for og køre i mosen. De blev så færdige med at grave i Søndermosen. Jeg kalkede soklen og malede porten og dørene i gården, passede ellers det daglige. Ida malkede.

Lis kom ganske uventet ved 5-tiden. Kl. ca. 9 kom de hjem fra mosen, vi fik kakao. Jeg kan næsten høre dig, Jeppe, sige »I er jo towle«. Ja, om du blot kunne komme hjem og skænde lidt på os. For at det ikke skulle være løgn, gav pigerne og jeg os til at hakke lidt græs op i gården. Nu ved jeg ikke om jeg har glemt noget.

Lørdag d. 27. maj

Først gjorde vi huset rent, og derefter gik vi i haven og gav den en omgang. Lis og

Inge cyklede til Tjæreborg efter planter – tobak, porrer, selleri og blomster til skålen, jeg fik af Jeppe til jul. Den skål har jeg haft fyldt med blomster hele vinteren og set på den og glædet mig over den og tænkt på dig, der kom med den. Jeg kan ikke gøre for det, men en blomst til at lyse op i stuen, det er så skønt. Vi gik om eftermiddagen i køkkenhaven og skuffede, da Svend Højer [Agnes og Jeppe Andersens senere svigersøn. Han blev gift med Lis den 9. april 1947, og selvom det for Jeppe måske var en dårlig valgt dato, sagde han, det var rart med en glædelig begivenhed at hæfte sammen med den 9. april] og Agnes [Svend Højers søster] kom cyklende, de fik lidt til at slukke tørsten med og cyklede derefter til Kjærgård for at komme her tilbage og spise. Dircks [lærer] var her også og blev at spise om aftenen. Inge og jeg cyklede til kirkegården at se til gravstederne. Vi skulle skynde os for at være hjemme til spisetid, men hvor begge stykker trængte til en omgang, jeg måtte ligefrem grave. Vi plantede nogle blomster og fik ordnet lidt, men hækken nåede vi ikke. Johanne ordnede gården. Lis lavede aftensmad. Rasmus slog græsplænen om formiddagen, og kørte jord væk fra køkkenhaven om eftermiddag.

gen og rensede ved stikkelsbærbuskene. Vi havde en hyggelig aften sammen med Dircks, Agnes og Svend, vi sang lidt. Men der kom ingen Jeppe. Åh, som jeg gik og ventede på at telefonen skulle ringe. Dårligt vejr, jeg plantede tobak.

Pinsedag d. 28. maj

Vi var alle fem – desværre ikke seks – i Darum Kirke kl. 10. Anna kom med rutebilen. Grethe kom cyklende, Jenses ligeså – til middag. Vi lå i haven hele eftermiddagen, det var aldeles henrivende vejr. Jeg manglede blot den eneste ene, og hver gang hunden gøede, steg håbet for lige så hurtigt at falde. Jeg har kun talt lidt om at jeg ventede dig, men håbet var der jo – inderst inde, og den sugen i venstre side, der hele tiden fortæller, hvor hjertet sidder; Jeg har så tit tænkt på, at det kun var en talemåde, alt det om hjertet, men det er der nu noget om alligevel. Hvordan mon du har det? Det er så underligt, at vi slet ikke kan høre fra dig.

Du bedst min tarv og trang, o Herre kender,
Tilmed er lykkens gang i dine hænder,
Og hvad mig tjener bedst i hver en måde,
Du det tilforn jo ser;
Min sjæl, hvad vil du mer?
Lad Gud kun råde.

2. pinsedag d. 29. maj

Rasmus havde fri. Herligt vejr, vi syede til Lis. Der kom brev fra Jeppe og et kønt lille digt. Ja, du, så er min kæphøjhed forbi, når jeg har læst sligt. Da er det nok bedst at lusse ind i sit kammer og lukke sin dør. – Hvor er der meget at sige tak for.

Sigurd og Jørgen kom med 5½-toget, de skal med i mosen i morgen. Pigerne og jeg var ovre hos Mads Hansens [en familie i Darum, som Agnes og Jeppe kom meget sammen med] om aftenen. Hvor er det et harmonisk og dejligt hjem at komme i. Erna og Johanne spillede firhændig. Vi havde det så hyggeligt og rart. Køerne ude i nat, og hestene.

Tirsdag d. 30. maj

Sikken voldsom trængsel og alarm. 7 mand stærk skal udrustes til mosen. Rasmus, Boy, Johanne, Inge, Niels, Jørgen og Sigurd. Vejret er let diset og lunt. Humøret højt hos drengene. Stor opstandelse hos os andre, Ida kan ikke malke, hun er i Esbjerg. Gode råd er dyre. Lis tager affære og cykler om og frier til Marie Knudsen, der uden tøven svarer ja. Hun skal gerne malke for os i middag. Så kører de lettede af sted i mosen, og kommer så hjem til malketid i aften.

Lis og jeg til Bramming, jeg fik dejlige sandaler til Far hos Nissen-sko. Lovning på benklæder hos Ølgård. Hjem at få køerne ind. Middagsrøgtet o.s.v. Pakket Lis's tøj. Henne at se til Karl, der har det lidt bedre. Med Lis på stationen. Hjem at lave mad til de kommer fra mosen. Mens vi spiste, kom fru læge Jacobsen og vi talte så rart. Doktor Jacobsen kom efter hende.

Det har været dejligt vejr i mosen i dag – lunt med lidt vind. De har gravet mellem 4 og 5 læs tørv, mener de. Drengene var flinke til at hjælpe og sorte som negere, da de kom hjem. Jeg måtte vaske deres skjorter, så de kan være nogenlunde rene til skolen i morgen. De var i mosen med begge heste for kassevognen. Drengene bliver her i nat, og det er meningen, de skal cykle lige til skolen i morgen.

Onsdag d. 31. maj

Drengene cyklede til skole i morges. R.B.J. [Rasmus, Boy og Johanne] og Inge kørte til mosen, de kørte med begge heste for kassevognen, Niels cyklede derud, da han kom hjem fra skole. Jeg har passet det herhjemme. Lidt blæsende, men ellers rart vejr. Sendte en lille pakke til Lis, som jeg var i Tjæreborg med. Johanne og jeg plantede porrer og selleri i aften. I morgen kan de blive færdige i mosen, det må vi i det mindste klare os med, for roerne trænger til at blive rensat o.s.v. o.s.v.

*) Niels Andersens kommentar: Det må være kalvekastningsfeber (Brucellose)

Esbjerg-fiskere mod fjerne kyster – Dansk fiskeri går nye veje efter 2. Verdenskrig

Af stud. mag. Stig Kongerslev Pedersen, arkivar ved Esbjerg Byhistoriske Arkiv

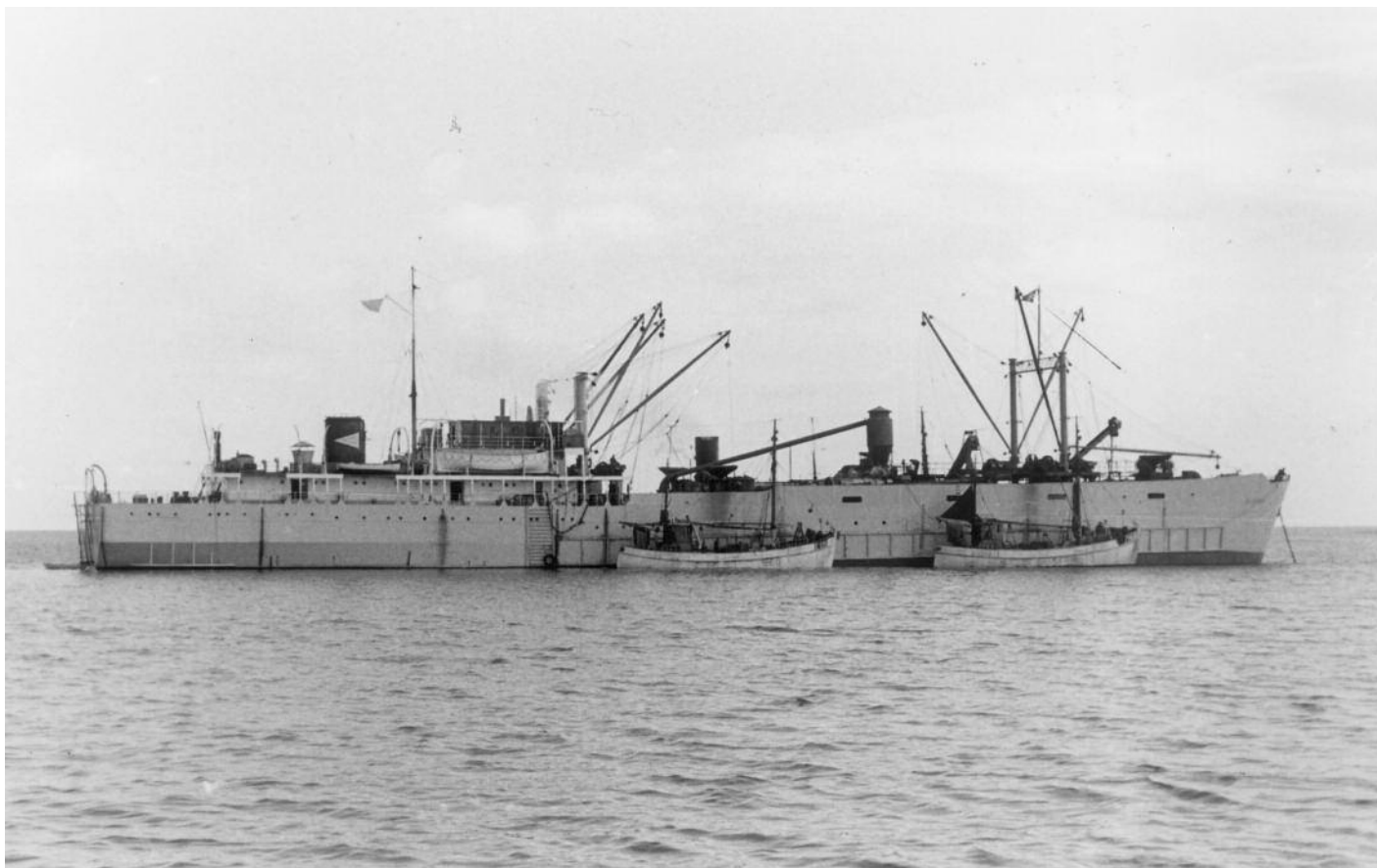
Situationen for dansk erhvervsliv lige efter 2. Verdenskrig var uoverskuelig både praktisk og politisk. Man kunne ikke bare fortsætte, hvor man slap ved krigens udbrud i begyndelsen af september 1939.

Storbritannien havde været Danmarks suverænt største handelspartner indtil krigsudbruddet, men selvom landet var på den sejrende side militært, så det anderledes ud økonomisk. At de handelspolitiske for-

hold ikke ville vende tilbage til førkrigstiden, fik danskerne hurtigt at mærke efter befrielsen. Allerede inden den tyske kapitulation havde der været indledende dansk-britiske handelskontakter, hvor en central dansker i forhandlingerne var den konservative politiker og handelsminister i befrielsesregeringen, John Christmas Møller, der havde siddet i landflygtighed i London siden 1942 og været politisk aktiv. Han før-

Billede af Esbjerg Trafikhavn i 1946 fra det socialdemokratiske dagblad Vestjydens særnummer den 20. november 1946, som kun handlede om havnen og dens lave omsætning. Siden krigens afslutning havde havnen kæmpet med at få gang i omsætningen. De esbjergensiske socialdemokrater med Julius Bomholt i spidsen mente, at løsningen var at gøre den statsejede havn selvejede eller kommunalt. EBA 43768-008.

Fiskekuttere lossere sild til det norske fabriksskib Clupea i sensommeren 1952. Clupea var et flydende sildekogeri, som til søs kunne forarbejde fiskekutternes laster til fiskeolie og fiskemel. Skibet var hyret ind af Andelssildeoliefabrikken i sensommerne 1951-53 og afhjalp fiskeolie- og fiskemelsfabrikkerne i Esbjerg i højsæsonerne for skidtfisk ved Bløden, indtil byens fabrikker havde kapacitet til at modtage lasterne. Se desuden Byskov, 2012. EBA 50460-050-503.

te de bilaterale forhandlinger med briterne hen over sommeren 1945. Det dansk-britiske handelsaftaleudvalg havde haft svære forhandlinger om de danske eksportpriser, og forhandlingssituationen var gået i hårdknude, indtil Christmas Møller den 1. august 1945 indgik en aftale med de britiske myndigheder uden at inddrage forhandlerne fra de danske landbrugsorganisationer. En måneds tid før havde han gjort sit udgangspunkt klart, da han udtalte, at dansk landbrug ikke skulle forvente at kunne opretholde det prisniveau, som det havde haft under den tyske besættelse. Ifølge aftalen faldt eksportpriserne på landbrugsvarer til Storbritannien frem til den 1. november 1945 med omkring ti procent sammenlignet med eksportpriserne til Tyskland under besættelsen, og det samlede prisfald blev på omkring 33 procent for smør og 25 procent for bacon frem til den 1. november 1946. En ny tone i dansk eksport til England var slået an.

Fiskerierhvervet gik heller ikke ram forbi med hensyn til efterkrigsvirkninger. I Esbjerg Havn lå eksportbådene tomme og ventede på ordrer, og i månederne lige efter Tysklands kapitulation var havnen ikke sejlbare for større skibe på grund af minerne i de omkringliggende farvande. Indtil Esbjergs fiskere i midten af 1950'erne igen kunne basere en indkomst på konsumfiskeri og det nye industrifiskeri til Andelssildeoliefabrikken i Esbjerg, sildeoliefabriksskibet Clupea og andre fiskemelsfabrikker i og omkring byen, måtte både esbjergensiske fiskere og selskaber genopfinde indtægtskilder eller lære sig nye former for fiskeri. Efter 2. Verdenskrig viste rødspættebestanden i Nordsøen sig ustabil, og sild fra farvandene omkring Esbjerg blev solgt til lave priser. Tysklands import af fisk faldt på grund af omkostningerne og landets fattigdom efter krigen, og Storbritannien ændrede sine handelsregler for fiskeri efter krigen, så de danske fiskere kom i

tiltagende konkurrence med den voksende mængde fiskekuttere i Nordsøen fra England og andre kystnære nationer.

Først i begyndelsen af 1950'erne begyndte skidtfiskeri at kunne give nogle en fast indtægt, og inden da havde mange solgt deres fiskekutter, så den store danske kutter-flåde i slutningen af 1940'erne blev stærkt reduceret. Der var international interesse for danske fiskekuttere, og flere esbjergensiske kuttere blev solgt til fiskere fra blandt andet Sovjetunionen, Indien, Island, Sydafrika, Grønland og Sydamerika. Allerede før krigen havde danske værfter solgt kuttere til udlandet, og krigen satte blot en dæmper på produktionen. I 1950'erne steg den igen med hjælp fra Marshallplanen og fordelagtige omlægninger af de danske erhvervsskatter.

Nye veje

Nogle fiskere valgte at afprøve mulighederne i andre havne eller farvande. Kendte eksempler fra Esbjerg er Claus Sørensen og Kristian Venøs ekspeditioner i Grønland, Venøs til Brasilien, og Esbjerg-kutteren E 544 Olympias rejse til New Zealand. Der var i samtiden interesse for disse eksotiske og anderledes projekter. Et projekt, som også fik god spaltepads, var Dansk Peruanisk Kompagnis virksomhed i første halvdel af 1950'erne. I samarbejde med statslige organer og forskellige entreprenører – blandt andet inden for dansk landbrug, som også havde udfordringer med eksporten – skulle to kuttere udforske fiskerimulighederne i fjerntliggende farvande og reklamere for dansk knowhow og maskinel. Følgende bygger på fiskeren Folmer Niels Andreas Christensens privatarkiv i Esbjerg

Byggeriet af en kutter på Esbjerg Skibs- og Bådebyggeri, som skulle leveres til Island. Efter Islands søterritorium var blevet udvidet i begyndelsen af 1950'erne, opkøbte islandske fiskere, rederier eller selskaber danske Nordsøkuttere. Esbjergensiske fiskere solgte også gerne kuttere. Som eksempel kan nævnes kutterne E242 Anna Nissen og E347 Egot. Fiskeren Folmer Niels Andreas Christensen fik udarbejdet en anbefaling fra den islandske fiskekonserveringsfabrik på øen Heimaey, Hradfrystistödin, efter han havde hjulpet dem med at købe en esbjergensisk kutter i 1952. Dagbladet Vestjyden 04.07.1952 og EBA A4783; 1e. EBA 99090-050.

Byhistoriske Arkiv, da han på mange måder blev involveret i det esbjergensiske fiskermiljø's udveksling med internationale interesser, og der er et fyldigt kildemateriale hertil. Mange esbjergensiske fiskere blev involveret, men Folmer Christensens karriere hører nok de færreste til.

De to fiskekuttere, Skagerrak 4 og Kosak, sejlede fra Hundested Havn i snevejrtisdag den 25. marts 1952 med kurs over Atlanten. De skulle sejle til Peru i Sydamerika for at drive forsøgsfiskeri i et års tid. Besætningsmedlemmerne var udvalgt blandt mange ansøgere, og det var forhåbningen, at flere danske fiskere ville tilslutte sig projektet, hvis fiskeriet blev en succes. I dagene op til afsejlingen havde der været fest på Sømandshjemmet for alle, som havde taget del i de forudgående forberedelser. Inden afrejsen havde Dansk Peruansk Kompagni afholdt en afskedsfest for besætningerne og deres familier med taler

og sømandsviser. Stemningen var efter sigende optimistisk, om end nogen nok kneb en tåre ved afskeden. Afgang blev en smule forsinket, fordi Carl Jensen var ved at glemme at få sin cykel med om bord. Herefter lagde de to kuttere fra med Dannebrog vajende, fulgt af anerkendende tud fra Hundestedfærgens dampfløjte og lykønskninger fra nysgerrige tilskuere og familier på kajen.

Den eneste gensidige kontakt til familierne udover breve var radioforbindelsen over Blåvand Radio, indtil skibenes sendere gik i stykker ud for Marokko. Skagerraks styrmand Folmer Niels Andreas Christensen skulle berette om rejsen gennem breve i dagbladet Vestjyden, og han skrev ved ankomsten til Las Palmas:

»Jeg vil være avisen taknemmelig, hvis De fra os vil videresende en hjertelig hilsen og mange tak for den store tålmodighed og interesse, der er vist os ved oprettelse af

Det sidste »krigsråd« ved Kosaks spisebord før afsejlingen. Yderst til højre ses Folmer Christensen. EBA 98804-070.

Kompagniet ejede ikke ekspeditionens kuttere. De blevet stillet til rådighed for to år af ejeren af Kosak Carl Jensen og Skagerrak 4 af Hundested-firmaet Kjeld Sandved & Co. Skagerrak 4 var bygget i 1942 og Kosak i 1945. Kutterne var 60 fod, vejede 45 tons og havde begge 150 hestekraftsmotor. EBA 98806-070.

radioforbindelse med vores familie. Det var ofte forbundet med en masse vanskeligheder for telegrafisten, der var vagthavende«.

Kaj Mohr Nielsen, der var skipper på Skagerrak 4, og Folmer N. A. Christensen, der var styrmand på Skagerrak 4, var esbjergensere. Derudover var Christian Jensen (Hundested) fiskemester, Erling Andreasen (Sjællands Odde) matros og Hans Jørgen Jørgensen (Liseleje) hovmester. På Kosak var Knud Frederiksen (Holbæk) skipper, Carl Isaksen (Sæby) styrmand, Jørgen Pedersen (Slagelse) motorpasser, Evald Jensen (Mors) hovmester og ejeren af kutteren Carl Jensen (Hundested) fiskemester. Han var bror til Skagerraks fiskemester Christian. Nogle af fiskernes familier skulle tage turen til Peru med SAS, når fiskerne var ankommet til hovedstaden Lima. Carl Jensen fungerede som ekspeditionsleder og havde sin hustru Kathrine med på kutteren, da parret ikke havde børn, og man på den måde kunne spare hendes flybillet.

Dansk Peruansk Kompagni

Handelskompagniet som arrangerede og bekostede projektet, var Dansk Peruansk Kompagni, der var blevet oprettet året forinden. Kompagniet havde brugt 150.000 kr. på indledende undersøgelser og oprettet et datterselskab i Perus hovedstad Lima. Formålet var at eksportere danske varer og ekspertise inden for fiskeri og landbrug.

Kompagniet var styret af et interessentskab på tolv medlemmer med folketingsmedlem for Venstre, Niels Eriksen (Kørbitzdal), som formand og D. G. Diemer fra Københavns Ejendomsforvaltning som direktør. Leo Henriksen, den forhenværende ejer af Sjællands Odde Fiskerøgeri, havde arbejdet på projektet siden 1950 og efter besigtigelse af forskellige sydamerikanske stater udpegede han Peru som det bedste sted at placere fiskeriforetagendet. Hans familie bosatte sig med ham i Lima, og han skulle lede kompagniets fiskeriprojekt, som i første omgang ville bygge røgeri og fabrik her til at fremstille sildemel. Kompagniet forsøgte i begyndelsen af 1950'erne at af-

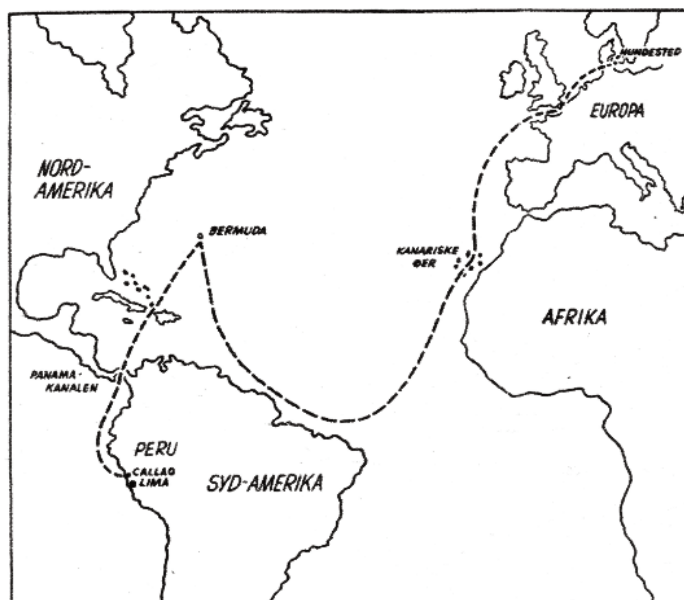
sætte danske industrivarer, i første omgang petroleumsovne, på det peruanske marked, og proprietær Poul Bendtsen ledte oprettelsen af et dansk mønsterlandbrug for at skabe interesse for danske kreaturer.

Det var nemlig ikke kun inden for fiskeri-branchen, der var efterspørgsel og ønske om handel. Samtidig med udvekslingerne med Danmarks fiskeindustri sonderede dansk landbrug mulighederne i Sydamerika. Peru importerede store mængder udenlandsk kvæg, og som det første af de sydamerikanske lande indgik den peruanske regering i 1950'erne samarbejde med danske iværksættere om import af dansk malkekvæg. Således var flere danske erhvervsområder aktive i Peru eller danske virksomheder havde datterselskaber i landet. I samarbejde med avlsdyrseksportudvalget greb Dansk Peruansk Kompagni muligheden og oprettede med proprietær Poul Bendtsen en demonstrationsgård med rødt dansk malkekvæg på en peruansk landejendom ved Santa-floden i Peru. Bendtsen, hans hustru, deres seks børn og en huslærer rejste til Peru fra Store Borupgård i Kattrup i 1950 og påbegyndte projektet. Hovedformålet var at sælge danske kreaturer til det peruanske landbrug, hvis kvæg ikke var egnet til mejeriindustri.

Kutternes rejse

Kosak og Skagerraks rejse fra Hundested til Boulogne i Frankrig tog fire dage. Nogle af besætningens medlemmer havde kun sejlet i nordiske farvande og aldrig været igennem Kielerkanalen før. De havde haft fint vejr, udover da Kosak i en storm sprang et skøde og knækkede storbommen. Turen over Biscayabugten, som ligger ud for Frankrigs vestkyst og Spaniens nordkyst, forventedes at give den værste sejlads, men de ti dage, turen tog, forløb imod forventningerne, og besætningen kunne flere dage vugge afsted i solskin og i undertøj, mens de nød landskabet eller lystfiskede.

Da skibene ankom til De Kanariske Øer, skulle der påfyldes ferskvand og proviantbeholdningerne suppleres op. Allerede inden de gik i havn ved Gran Canaria, var lokalbefolkningen ivrige efter at handle. Sær-

På kortet er indtegnet kutternes planlagte anløbspladser, men ikke alle steder ville kutterne lægge til. Udover Peru skulle kutterne også fiske på Bermuda. Rejsen var på 7.400 sømil. EBA 98805-109.

ligt hvis de kunne blive betalt i amerikanske cigaretter. Folmer Christensen beskrev modsætningsforholdet mellem havnens utrættelige industri- og turisttrafik og de lokales dårlige arbejds- og levevilkår. Sympatien med de lokale kan nok forklare, hvorfor de danske fiskere tog let på, at de i de første dages uopmærksomhed fik stjålet en del småting, blandt andet vasketøj. Der skulle telegraferes mellem London og København, før skibene kunne fylde brændstof på, så efter ti dages ophold sejlede de ud over Atlanten.

Folmer Christensen berettede til dagbladet Vestjydens læsere: »Jeg vil også råde eventuelle skippere, som skal på denne tur med kuttere, til at søge oplysninger hos fiskeriforeningerne, hvortil vi vil sende oplysninger om vores vanskeligheder med hensyn til at få brændselsolie. En af årsagerne var, at vi af et københavnsk mæglerfirma havde fået anvist et spansk firma som mægler, og mæglerne talte fortræffeligt spansk, men det er der ingen af os, der forstår særlig godt. Vores nødtørftige engelsk var heller ikke for godt. Men sjællænderne om bord i begge skibe mente, at de lokale nok kunne forstå vores jysk, og det er meget sandsynligt, da jeg på en restau-

Kompagniet havde fordelt spanske lærebøger til besætningen og deres familier. Her er det Kosaks motorpasser Jørgen Pedersen og hans hustru Else inden afrejsen. Else var en smule bekymret over hendes mands mangelfulde spansk. Det nødvendigt engelsk, som Folmer Christensen mente, besætningen var i besiddelse af, skulle senere på Bermuda vise sig at være forbeholdt nogle ganske få af besætningsmedlemmerne. EBA 98807-070

rant bestilte fem glas øl på mit bredeste jysk, og de kom omgående. Men det var også på rigtig Thyborøn-sprog, det foregik«.

Folmer Christensen var født ind i en fiskerfamilie i Hansted ved Hanstholm i 1918. Han flyttede i 1930'erne som ung fra Hanstholm til Esbjerg, hvor han blev gift med esbjergenserens Ellen Hansine Johanne Hansen i juli 1939. I Esbjerg blev han kaptajn på fiskekutterne Vita E375, Karmel E423 og Laurette E390, hvorfra han fik anbefalinger, der beskrev ham som dygtig, ihærdig og pålidelig. Han ejede i korte perioder E206 Inge Pultz og E390 Laurette. I foråret 1943 blev han uddannet sætteskipper på Esbjerg Skipperskole, og i vinteren 1944-1945 blev han uddannet radiotelefonist. Sidst i 1940'erne skiftede han fiskeriet ud med en stilling ved toldvæsenet og blev i 1950 selvstændig erhvervsdrivende. Han havde søgt om at købe en af de 20 nye banebrydende

fiskebiler, som var blevet fremstillet af Næsby Karosserifabrik ved Odense på foranledning af Fiskeriministeriet. Det var nok endnu en satsning, som skulle afhjælpe det pressede konsumfiskeri, og ministeriet tilbød da også de nye ejere lån til køb af vognene. Fiskevognen var indrettet som »en hypermoderne fiskeforretning« med små rum med is til at holde fiskene kolde, og kølerum til røgede varer og tilbehør som for eksempel remoulade. Vognen kunne holde 500 kg. fisk frisk i flere dage. Fiskehandler Folmer Christensen ville primært sælge fisk i Esbjerg, men også køre til Herning, Viborg og Silkeborg.

Udover fiskeriprojektet i Peru skulle skibene også lægge til ved Bermuda og fiske en måneds tid. Leo Henriksen fra kompagniet havde gennem den danske forretningsmand Jørgen Christian Hempel (New York) fået gjort den indflydelsesrige forretningsmand på Bermuda, Sir Howard Trott,

Folmer Christensen var optimistisk, da Vestjydens journalist talte med ham om den nye vogn: »Jeg kan ikke tro andet, end at folk vil synes om at få leveret fisk fra en så ren og velindrettet rullende forretning«. Det er uvist, hvorfor Folmer opgav forretningen. EBA 98808-070. Dagbladet Vestjyden 2. okt. 1950 og Sjællands-posten 11. nov. 1950.

interesseret. Bermudas regering havde investeret £5000 i projektet, og flere lokale forretningsfolk var involveret i forskellige sammenhænge. Fiskerne på Bermuda tjente godt, deres fiskemetoder var forholdsvis moderne, men de drev kun indenskærs fiskeri mellem landets mange øer, og store dele af farvandene var altså uudforskede. Om eftermiddagen den 4. maj ankom skibene til Hamilton på Bermuda og lagde herefter til ved Somerseset. Rejsen til Bermuda havde taget 16 dage, og sejladsen havde med Folmer Christensens ord været »triviel« og »dødkedelig«, men forløbet godt med fint vejr. Besætningen havde haft tid til at bade og forgæves forfølge de dår-

På Bermuda boede besætningen på den nedlagte engelske flyveplads Royal Naval Air Station Bermuda på Boaz-øen, hvor de frit kunne benytte basens beboelseshuse, flyvehangar og fodboldbane. Det er uvist hvor mange af bygningerne, besætningen havde adgang til, og i hvilken stand de var. Flyvepladsen blev taget ud af militærbrug i 1944 og havde ikke nogen fast funktion indtil 1958, hvor jorden blev solgt.

[forces-war-records.co.uk](https://www.forces-war-records.co.uk), tilgået 18.06.2021. <https://www.forces-war-records.co.uk/units/2996/rn-air-station-boaz-island>

lige signaler, som de fangede fra Blåvand Radio.

Selvom Bermuda var et apartheidsamfund med priserne sat efter turisterne, var de bermudianske arbejderes lønninger forholdsvis høje. De sparsommelige danske fiskere blev derfor dygtige vaskekoner og fandt ud af, at strygning og rulning kunne minimeres, hvis man vaskede i regnvand. Vejret var ikke til at have mere end bukser på, så mængden af tøj, der skulle vaskes, var ikke stor. Folmer Christensen skrev i sin dagbog efter ankomsten til Bermuda:

»Gjort klar til storvask, det rene tøj snart opbrugt. Mangler Ellen, det er næsten kronisk«.

Det var dog ikke kun til tøjvask, Folmer Christensen manglede sin hustru. Han skriver flere steder i dagbogen, at han længes forførdeligt hjem og af den grund var i rigtigt dårligt humør. Folmer og Ellen skrev breve til hinanden flere gange i ugen, mens skibene lå ved Bermuda, selvom der var alt imellem fem og 16 dages forsendelsestid.

Stor interesse for forsøgsfiskeriet

Der var stor interesse for forsøgsfiskeriet, som blev udførligt omtalt i de lokale aviser

og radioudsendelser. På en af de første ture havde kutterne lokale fiskere, journalister og forretningsfolk med.

Fiskemester Christian Jensen var ekspert i det udstyr, som bådene medbragte. Der var ikke blevet sparet, og kompagniet havde investeret 160.000 kr. i redskaber til hver båd. Således skulle bådene kunne drive mange forskellige former for moderne, kyst- og dybvandsfiskeri, blandt andet østersskrabning og tunfangst med net. Desuden havde skipperne Knud Frederiksen og Kaj Mohr Nielsen taget en særlig eksamen for at være beredte til sejladsen.

Danskerne forsøgte fiskeri på forskellige dybder og med forskellige teknikker under ledelse af Leo Henriksen og lederen af Bermudas biologiske station, Dr. Louis W. Hutchins, i samråd med repræsentanter fra Bermudas regering. Sejladserne varierede alt mellem nogle timer og flere dage. Der blev forgæves forsøgt alle 12 slags fiskeri, som de medbragte redskaber kunne benyttes til. Kun fiskeri med hajkroge gav pote, men det var kun mindre hajer på omkring tre kilo, som kunne afsættes lokalt, og kutterne fangede mestendels tigerhajer på op til 225 kilo. Farvandene om-

E. R. Williams, formand for Bermudas handelsudvalg, ønsker besætningen fra Kosak og Ska-gerrak velkommen til øgruppen. Fra venstre ses forretningsmanden Jørgen Christian Hempel, E. R. Williams, fiskemester Carl Jensen, kaptajn på Kosak Knud Frederiksen, fiskemester Christian Jensen og Leo Henriksen. EBA 98803-070.

kring øerne var meget stenede, så skibene fik ødelagt mange net, og undervejs gik Kosaks ekkolod i stykker. Skagerraks var desværre ikke af samme kvalitet, så først ti dage efter, da der ankom erstatningsudstyr fra Danmark med fly, kunne der igen fiskes med ekkolod.

De sidste forsøg blev gjort med notfiskeri, men det blev heller ikke nogen succes – som spået af brødrene Jensen, der var rutinerede i notfiskeri. Selvom de danske fiskere vurderede fiskeriprojektet som en fiasko, var opfattelsen en anden hos de lokale biologer og fiskere. Dr. Louis W. Hutchins, lederen af Bermudas biologiske station, og Louis Mowbray, kuratoren ved Bermudas Akvarium, havde ledsaget fiskerne på de fleste af deres ekspeditioner for at foretage undersøgelser af havmiljøet. Ved fiskeri med flydetrawl havde danskerne fanget en del hummerlarver, hvilket beviste, at hummerne ikke, som tidligere antaget, yngede omkring øerne, men ude på dybere vand. Det banede vejen for at opheve forbuddet mod at fiske efter hummere imellem Bermudas øgrupper. Desuden havde projektet klarlagt områdets fiskestimer og hvilke slags fiskeri og konservering, som kunne vise sig profitabelt. Besætningen havde nemlig også haft redskaber med til røgning og fremstilling af fiskemel. Der var dog også kritiske røster, fordi projektet fangstmæssigt ikke havde givet nogen form for afkast. Det blev diskuteret i Bermudas parlament, og foregangsmændene blev kritiseret for at have forblændet parlamentsmedlemmerne med en opblæst og naiv optimisme, så de stemte for at tilføre projektet penge. Fiskerne forlod Bermuda den 20. maj og havde haft tid til at opleve nogle af øernes seværdigheder, men desværre ikke til at imødekomme de mange invitationer, de havde fået.

Dyr sejlad fra Bermuda til Peru

På den videre færd mod Peru led kompagniet et stort økonomisk tab. Den 25. maj gik Kosak på grund ved et rev ud for Mayaguana, den østligste af Bahamas-øerne. Det lykkedes ikke at tilkalde hjælp over

radioen eller med nødsignaler, så Skagerrak forsøgte at bugser skibet fri. Slæberen sprang tre gange, og morgenen efter blev Kosak opgivet. Ingen kom til skade, men besætningen fra Kosak blev taget om bord på Skagerrak, fordi en hård brænding, som stod mod det strandede skib, måske ville kunne sænke det. Skibet blev forladt, og besætningerne sejlede efter slæbebådsassistance. Det viste sig umuligt at få assistance, selv efter de lagde til ved Cuba flere dage efter. Både pladsen og stemningen om bord var presset. Flere redskaber måtte blive ladet tilbage, blandt andet et not til 47.000 kr., fordi der ikke var plads til mere udstyr på Skagerrak. Forsikringen blev kontaktet ved telegram, og der blev sendt brev til kompagniet. Forliset kostede kompagniet 40.000 kr., men direktør D. G. Diemer var optimistisk over for pressen, og kompagniet ville, efter forsikringssagen var gået i orden, sende en lidt mindre fiskeskutter afsted til Peru, som Kosaks skipper Carl Jensen så skulle have kommandoen over. Transporten af kutteren skulle dog denne gang foregå med fragtskib.

På Cuba fik besætningen suppleret forsyningerne og fortsatte den 29. maj mod Panama-kanalen med alle ti besætningsmedlemmer og fru fiskeskipper Jensen ombord. Fire dage senere lagde de til i havnebyen Cristóbal, hvor de var til forhør om forliset på det danske konsulat, som så kunne sende rapport til Danmark. Næsten alle besætningsmedlemmerne fra Kosak havde fået nok af besværlighederne og fik arrangeret hjemrejse med damperen Nortunã fra Liberia, som satte dem af i Hamborg i begyndelsen af august samme år. Dagen efter fortsatte Skagerrak 4 igennem Panama-kanalen mod Peru med dens oprindelige besætning samt Kosaks skipper Carl Jensen og hans hustru Kathrine. Turen igennem Panamakanalen på fire timer var en stor oplevelse for besætningen. De tropiske omgivelser var betagende, og sluserne var utrolige med deres gigantiske hæve- og sænkemekanismer.

Her er det Panama-kanalen, fotograferet af besætningen på E544 Olympia, som i 1951 rejste til New Zealand. Fiskeren Svend Aage Hjorth rapporterede, som Folmer, hjem til dagbladet Vestjydens læsere under turen. På grund af politiske uroligheder i Panama lagde kutteren ikke til havn, men flød rundt i kanalen. Udsigten har nok været det samme, da Kosak og Skagerrak tog turen. EBA 65928-070-628 og 65934-070-628.

Skagerrak ankom til havnebyen Paita den 16. juli, hvor den undergik en grundig toldundersøgelse. Her kunne besætningen proviantere dansk skinke, inden de sejlede videre mod havnen i Lima den 19. juli. En amerikansk fisker de mødte, fortalte hvordan det skib, han havde været på, i løbet af tre dage havde fanget 26 tons tunfisk til omkring 15.600 danske kroner, og at denne fangst var langt under gennemsnittet for fiskeriet i Peru. Det danske kompagni og besætningens medlemmer havde altså, trods rejsens udfordringer, gode udsigter, hvad angik indtjening på fiskeriet ved Peru. Alligevel havde skibskokken Hans Jørgen sagt op, før de rejste fra Cuba, og Folmer Christensen havde sagt op allerede inden afrejsen fra Bermuda. Den anden esbjergenser, Kaj Mohr Nielsen, var optegnet som skipper på Skagerrak 4 og kunne derfor ikke sige op, selvom han efter sigende heller ikke ville mere. Trods uoverensstemmelserne, der senere skulle få frit løb i retten i Frederiksværk, fortsatte Skagerraks besætning på rejsen i håbet om at kunne tjene gode penge på fiskeriet i Peru.

Projektet smuldrer

Folmer Christensen havde været svært utilfreds med mandskabets vilkår under rejsen, særligt kosten, og mente at have hjemmel til at forlade skibet i henhold til sømandslovens §34, §38 og §39. Ifølge disse kunne en sømand kræve sin afskedi-

gelse, hvis mandskabets opholdsrum var sundhedsfarligt, og skibsføreren ikke sørgede for at få det bragt i orden. I dagbogen står noteret »Ordentlig luftventilatorer, åbne køjer. Ordentlige og rigelig kokkeplads til madlavning!«. Ifølge §39 kunne sømanden, hvis skibsføreren ikke har sørget for forsvarlig kost, kræve at blive afskediget, og eftersom Folmer Christensen var styrmand, havde han ret til tre måneders hyre efter afskedigelsen.

Efter Folmer Christensen var kommet tilbage til Danmark, søgte han kompagniet om erstatning på 8.000 kr. for kontraktbrud og udgifterne til hjemrejsen. Han mente, kompagniet havde brudt kontrakten ved ikke at have sørget for rimelig kostforplejning under opholdet på Bermuda. Der blev rejst sag ved Sø- og Handelsretten i Frederiksværk, hvor to andre besætningsmedlemmer også udtalte kritik af kosten under opholdet på Bermuda. Man havde fra afrejsen håbet på at kunne fange fisk under sejladsen, men det lykkedes ikke. Problemet havde særligt været slemt om bord på Skagerrak, hvis kok vidnede, at Skagerrak på et tidspunkt havde været uden proviant i tre dage, og at de efter ankomsten til Bermuda ofte måtte låne proviant af Kosak. Skagerraks skipper Knud Frederiksen forklarede, at hvis han gik til kompagniets repræsentant Leo Henriksen efter supplement, blev han henvist til Carl Jensen, som bare skældte ham ud. Herudover

havde kokken og besætningen lagt ud for ekstra proviant på Bermuda, men kunne ikke få dette godtgjort. Carl og hans bror Christian indvendte, at besætningen havde spist for meget, og at der efter måltiderne ofte var mad tilovers. Brødrenes advokat indvendte, at Folmer Christensen aldrig havde været interesseret i at deltage på rejsen og lå under for hjemve. Der faldt dom omkring juli 1954, som frikendte kompagniet for erstatningen, fordi Folmer Christensen havde været den eneste, som havde forladt tjenesten på grund af maden, og derfor fandt retten ikke, han havde været berettiget til at hæve aftalen.

Efter skibet anløb ekspeditionens slutdestination, Perus hovedstad Lima den 22. juli, forsøgte Folmer Christensen at få hyre på et andet skib. Han og nogle af de andre besætningsmedlemmer var flere gange om bord på den danske kutter Gerda Dan, som sejlede for Esbjerg-rederiet J. Lauritzen. Her tog skibskokken Hans Jørgen Jørgensen hyre som ungmand på skibet, så Folmer Christensen måtte overtage rollen som skibskok på Skagerrak. Folmer var også om bord på det norske skib Oluf Bagge og søgte forgæves hyre på nogle engelske og svenske skibe. Hans humør var langt nede, og han var »klar til at tage hyre på hvad som helst« for at komme hjem. Folmer Christensen spiste på Gerda Dan og fik fornyet sit pas, mens han ledte efter hyre og ventede på, enten han selv eller kompagniet kunne ordne hjemrejsen. Folmer Christensen hjalp skiftevis til på Anna Bakke, Herdis Tom, Bella Dan, Tessa Dan og særligt Oluf Bagge, som til gengæld lod ham anføre dem i sine opholdstilladelser og lod ham spise med. Han befandt sig ikke godt og var nervøs, for hans papirer skulle jævnligt fornys og godkendes. Han var næsten dagligt i kontakt med Ellen gennem breve.

Mange projekter

De mange skandinaviske skibe i Sydamerika skyldtes projekter, som det i Peru, eller rederier som J. Lauritzen, samt at sydamerikanske rederier og fiskere var interesseret i at købe kuttere. Her fulgte nogle gange danske fiskere med til at oplære

lokale fiskere i forskellige fangstmetoder. For eksempel blev der kort forinden afrejst til Peru opgivet et lignende projekt i Uruguay.

Regeringen i Uruguay havde i løbet af 1940'erne og 1950'erne afsat store ressourcer til at modernisere fiskeriet og fiskeindustrien. I vinteren 1946 købte Uruguays regering syv danske kuttere, blandt andet Folmer Christensens E206 Inge Pultz. Kutteren skulle med den sjællandske kutter Eva Mach være de første, som tog turen over Atlanten til Uruguays hovedstad Montevideo. Her skulle de drive forsøgsfiskeri i nogen tid og oplære lokale fiskere. Senere, i foråret 1951, bosatte en snes danske fiskere sig i Uruguay for drive forsøgsfiskeri og oplære de lokale fiskere i moderne fangstmetoder. På initiativ fra Glyngøre Fiskeindustri sejlede Charles Olsen og hans broder Kristian to Thyborøn-kuttere over Atlanten hen over efteråret og vinteren 1949, og siden var flere fiskere rejst dertil. Uruguays Fiskedirektorat havde forhandlet med flere europæiske fiskerientreprenører og skrevet en to-årig kontrakt med Glyngøreselskabet. Der var både muligheder for fersk- og saltvandsfiskeri, og regeringen ville aftage alt, hvad danskerne fangede. Samme tid som danskerne var virksomme i landet, øgedes fangstprocenten markant.

Folmer Christensens hjemrejse gik i orden den 4. august 1952, hvor han fik aftalt med Leo Henriksen, at han skulle afmønstre, når Skagerrak nåede rejsens ende i Perus hovedstad Lima. Udenrigsministeriet lagde ud for hjemrejsen, som nok ville koste 3.600 kr., og som Folmer Christensen jo håbede, kompagniet ville betale. Han rejste med Oluf Bagge mod Hamborg den 13. august med stop i Peru og Guayaquil i Ecuador. Her var han meget tilfreds med bevarthningen om bord. De passerede gennem Panamakanalen den 19. august, hvorefter de satte kursen over Atlanten. De efterfølgende dage optrådte Folmer Christensen kun i badebukser – undtagen til måltiderne. Selvom han var vældig tilfreds med maden, lånte bøger af besætningen og badede i både salt- og ferskvand, sav-

Et Lynskud fra Uruguay-Kutterne kort inden Afrejsen: Kaptajnerne Bertram Hansen og Josva Andersen.

»Inga Pultz« og »Eva Mach« afsejlet fra Esbjerg med Uruguay som Maal Turen over Atlanterhavet vil tage godt 60 Dage for de to Kuttere

Handlerne og de danske fiskeres rejse vakte i sig selv en del opmærksomhed i samtiden. Dertil kom, at selve salget var foregået over en radioforbindelse mellem Folmer, mens han var om bord på Inge Pultz, og danske repræsentanter for Uruguays regering. Blandt andet interviewede radioprogrammet Weekend-Hytten Folmer, også over radio, og en journalist fra dagbladene Vestjyden og Vestkysten tog med på kutterne, hvor de fungerede som kokke på hver sit skib. Under rejsen rapporterede de hjem til avisernes læsere. Inge Pultz var den første kutter fra Esbjerg, som rejste over Atlanten. Skipperne var Josva Andersen og Bertram Hansen. Der var ikke det store opbud på Esbjerg Havn den 14. april 1947, for afrejsen var flere gange forinden blevet udskudt, og fiskerne var indtil de lagde fra havn indstillet på, at det også denne gang kunne blive tilfældet. Dagbladet Vestjyden 5 dec. 1946, 10.11.1946 og 15. april 1947, hvor billedet er fra. EBA 99088-109

Fiskemester Carl og hustru Kathrine Jensen ved afrejsen fra Hundested Havn i 1952. Parret bosatte sig igen i Danmark i sommeren 1957. De var de sidste fra Kosak- og Skagerrak-ekspeditionen, som vendte hjem. Der var formentlig kun en med tilknytning til ekspeditionen, som blev i Peru. Det var den ældste søn til kompagniets repræsentant Leo Henriksen, som arbejdede i et provianterings- og eksportfirma, efter Leo Henriksen og hans familie var rejst hjem i februar 1956. Frederiksborg Amts Tidende 28. maj 1957. Holbæk Amts Venstreblad 15. aug. 1957. EBA 99041-070

nede han Ellen og længtes noget så utålmodigt efter hende. Han blev tiltagende rastløs og var plaget af hjemve, så da han endelig kunne tale med hende over Blåvand Radio den 30. august kl. 04.10 om morgenen, blev han vanvittig glad over at høre sin elskedes stemme igen. Den 4. september kl. 2 om natten ankom skibet til Hamborg, og kl. 07.30 lørdag den 6. september var Folmer Christensen igen hjemme efter et halvt års fiskereventyr.

I Peru forsøgte den resterende del af besætningen og kompagniet at gennemføre forsøgsfiskeriet med peruanske fiskere. Carl Jensen, som var aktionær i kompagniet, og hans hustru Kathrine bosatte sig i hovedstaden Lima ved siden af en anden dansk familie. Hans bror Christian rejste hjem i vinteren 1952 og var en del af besætningen på de to skagenskuttere Kronjyden og Else Saxberg, som kompagniet købte i marts 1953 og sendte til Peru for at fiske. Kompagniet ophørte i 1954 og ifølge fiskeskipper Kai Borch, som havde kommandoen over kompagniets kuttere i Peru,

havde det ikke været et problem at fange rigeligt fisk, men en udfordring at få dem afsat, fordi organiseringen ikke var god nok.

Efter forsøget

Fiskeriet i Peru gik sidenhen hovedsagligt efter en særlig peruansk ansjosart, som i slutningen af 1960'erne satte skub i fiskeriet. Perus fiskeindustri kulminerede med svælgende indtægter i slutningen af 1970'erne med eksport af ansjoser til produktion af fiskemel og fiskeolie til opfodring af landbrugsdyr. Perus fiskeri var verdens største i 1970, men faldt fra hinanden i 1973 på grund af overfiskeriet de forgangne årtier.

Under rejsen hjemad havde Folmer Christensen reageret på et opslag om, at Helsingør Skibsværft søgte folk til to danske kuttere, som skulle sejle til Mexico. Det gik i orden, og i marts 1953 sejlede Folmer Christensen med kutteren Trevo, tidligere E558 Søren Peter, til Brasilien. Projektet var organiseret af Det Østasiatiske Kompagni, og besætningen var altovervejende

MÓDELO S.C. 199

REPÚBLICA DOS ESTADOS UNIDOS DO BRASIL
FICHA CONSULAR DE QUALIFICAÇÃO

Esta ficha, expedida em duas vias, será entregue à Polícia Marítima e à Imigração no porto de destino

Nome por extenso. Folmer Niels Andreas Christensen
Admitido em território nacional em caráter temporário/NECÓCIOS
Nos termos do art. 7 letra C do dec. n. 7967, de 1945
Lugar e data de nascimento Hansted, Dinamarca 9-7-1918
Nacionalidade dinamarquesa Estado civil casado
Filiação (nome do Pai e da Mãe) Peder Kristian Christensen e
Kirstine Kirstine Christensen Profissão capitão de barco de
pesca.
Residência no país de origem N.J. Poulsensvej 10, ESBJERG, Dina-
marca. (Phone: Es- NOME IDADE SEXO SEI
bjerg 1737). COI

FILHOS MENORES DE 18 ANOS { -Acompanha, como tripulante, o navio
de pesca "Trevo". -

Passaporte n. 6408735 expedido pelas autoridades de Polícia de
Esbjerg na data 31/12-1952
visado sob n. -50-(cinquenta)-

ASSINATURA DO PORTADOR: Folmer Christensen

Consulado LEGACÃO do Brasil
em COPENHAGUE
27 de fevereiro de 1953
O CONSUL MELLO MOREIRA DE MELLO
2º Secretário

NOTA—Esta ficha deve ser preenchida a máquina pela autoridade consular, sendo as duas vias em original.

Folmer Christensenss indrejseattest til Brasilien. »Brasil, Cartões de Imigração, 1900-1965«, database with images, Group 4 > 004909034 > image 74 of 203; Arquivo Nacional, Rio de Janeiro (National Archives, Rio de Janeiro)" via Familysearch.org.

Billeder fra Esbjerg-kutteren E671 Randy Jensens afrejse den 28. april 1953. Aftalen blev indgået i foråret 1952, hvor også Esbjerg-kutterne E224 Merkur og E218 Apollo blev solgt til samme konsortium. Fra venstre ses Karl Boding, Verner Olesen, skipper og tidligere ejer af båden Johannes Jensen, skibsreder Otto Danielsen, Chr. V. Christensen, konsortiets repræsentant De Vasconcelos og V. Kloster. EBA 98800-050.

esbjergensisk. Folmer Christensen var kaptajn, Iver Haahr var styrmand, Svend Aage Jensen var motormand, Niels Chr. Pedersen var fisker og Aage Gunnar Kristensen (Nørre Nebel) var kok. Formentlig på grund af Folmers besværligheder med hjemrejsen fra Peru var det indskrevet i kontrakten, at kompagniet skulle betale hjemrejse med fly til besætningen, hvis det blev aktuelt. Efter rejsen blev Folmer Christensen ansat i tre måneder til at instruere skibets nye brasilianske besætning. De var i forvejen bedre til trawlfiskeri end esbjergenserne, men manglede kendskab til det moderne udstyr og organisering af fiskeri. Rejsen varede fra den 2. marts til den 16. april, og Folmer Christensen fik flotte udmærkelser af kompagniet, særlig på grund af hans initiativ i undervisningen af de brasilianske fiskere. Han vendte hjem i juli 1953. Trevo fortsatte med at drive fiskeri fra Rio de Janeiro.

Der blev fortsat solgt danske kuttere på samme vilkår til brasilianske fiskere, og flere danske virksomheder, der tidligere

havde eksporteret til landet, åbnede filialer derovre. Esbjerg-kutterne Santa Alice, tidligere Randy Jensen, E224 Merkur og E218 Apollo sejlede i samme medfør til Brasilien, og Esbjerg-kutterne E570 Magna Larsen, E709 Akaroa, E449 Ginne og E230 Dora Venø fiskede også i eller omkring Brasilien i samme periode. Danmark fortsatte med at eksportere til Brasilien omend i hård konkurrence med andre europæiske lande, og først i 1990'erne frasolgte Det Østasiatiske Kompagni størstedelen af sine sydamerikanske interesser og datterselskaber.

Et halvt år efter Folmer Christensens hjemkomst fra Brasilien sidst i februar 1954 blev han pludselig dårlig og indlagt på St. Josephs Hospital i Esbjerg. Kort tid efter afgik han ved døden som kun 36-årig. Folmer og Ellen Christensen boede i de foregående år på N. J. Poulsens Vej 10 og fik fire børn. Ellen overlevede ham indtil 1998 og blev gift igen engang i 1970'erne.

I Sydamerika var der villige samarbejdspartnere og handelsforbindelser til de presede erhverv og mulighed for trængte fi-

skere til at skabe sig en indtægt. Omstændighederne for denne ekspedition kan formentlig bidrage til at forstå de lignende projekter og ekspeditioner, som er dårligere dokumenterede. Og pege på at den væsentligste drivkraft, i de fleste tilfælde, nok var profit frem for eventyrlyst.

KILDER

Esbjerg Byhistoriske Arkiv
A4783. Folmer Niels Andreas Christensens privatarkiv 1943-1954

Litteratur

Om dansk landbrug: Mogens Rostgaard Nissen. Fra krigsprofit til efterkrigsinvesteringer. I: Landbohistorisk Tidsskrift årg. 8 (2), 2011.
Om fiskeri i Brasilien: Dagbladet Vestjyden 24.12.1952 og 07.10.1953. Dagbladet Vestkysten 03.19.1951. Aktuelt 22.11.1961. Social-Demokraten 13.04.1957 og 22.11.1956. Nationaltidende 02.10.1953. Landbrugernes Dagblad 30.10.1957.
Om fiskeri i Esbjerg: Søren Byskov. Samme farvand – nye fangster. Esbjergfiskernes skifte til industrifiskeri 1945-1955. i: Sjaklen, 2012.

Poul Holm et al. Proteiner fra havet – Fiskemelsindustrien i Esbjerg 1948-1998. Fiskeri- og Søfartsmuseet, 1997. S. 19-34.

Johannes Bredmose Simonsen. Fiskeriet set fra dæk og kaj – En epoke af Esbjerg-fiskernes historie. Esbjerg Byhistoriske Arkiv, 1993. S. 77-88.

Morten Karnøe Søndergaard. Dansk værftsindustri efter 1945. i: Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg Årbog, 2004. 2017.

Dagbladet Vestkysten 03.09.1951. Bornholmeren 05.08.1958. Dagbladet Vestjyden 04.07.1952

Om fiskeri i Uruguay: Samvirke Brugsforenings-Bladet. Årg. 24 (4) af 01.03.1951. s. 5. Fiskeriets Gang. Fiskeridirektøren. 17.04.1952. S. 184-187. Thisted Amtsavis 13.02.1951. Landbrugernes Dagblad 08.11.1946. Dagbladet Vestjyden 07.11.1946.

Om Dansk Peruansk Kompagni: Nationaltidende 24.07.1951 og 03.07.1954. Frederikssund Dagblad 06.08.1952. Dagbladet Vestkysten 24.07.1951. Landbrugernes Dagblad 14.01.1953. Aftenbladet 27.07.1951. Sydvestjylland 17.06.1951. Hejmdal 25.07.1951. Bornholms Avis 26.05.1951. Dagbladet Vestjyden 30.06.1954. Social-Demokraten 09.05.1953. Frederikssund Dagblad 03.12.1952.

Om retssagen 1953: Betænkning angående revision af Sømandsloven. J. H. Schultz A/S. 1951. S. 16-17. Dagbladet Vestjyden 13.11.1953. Frederiksborg Amts Tidende 17.10.1953. Sjællands-posten 30.07.1954.

I skole for 68 år siden

Af Erling Ramme Nielsen

Et af de øjeblikke, der står tydeligst i min erindring, er fra den 1. april 1952. Klokken var 12.10. Jeg skulle møde i skole til min 1. skoledag på Hjerting Skole. Hjerting er en lille by ti km nord for Esbjerg. Min mor gik med hen til hjørnet, hvor vi mødte min kammerat Magnus. Mødrene måtte godt komme med denne dag, men det ville jeg ikke have – jeg kunne godt selv finde vej. På ryggen havde jeg min skoletaske, som min 11 år ældre bror havde brugt de syv år, han havde gået i den samme skole. Den havde været en tur hos skomageren og var blevet gået efter i sømmene.

Efter fem minutters gang passerede vi »de stores« skole. Her boede og arbejdede førstelærer og degn Eriksen, en ældre herre tæt ved de 70, som havde haft sit domæne her i en halv menneskealder. Han underviste de ældste, 4. lille og 4. store (6. og 7. skoleårgang). De blev undervist i samme lokale, og lærer Eriksen havde de fleste af timerne.

Efter yderligere fem minutter kom vi til »de smås« skole. Her boede og arbejdede fru Andersen. Hun og hendes mand havde en lejlighed i skolebygningen. Ovenpå var en lille lejlighed, hvor 2. lærer Mølgaard boede. Desuden var der et loftsrum, der var indrettet til gymnastiklokale.

Fru Andersen underviste 1. klasse om eftermiddagen fra 12.30 til 16.00. Om formiddagen underviste hun 2. lille og 2. store (2. og 3. årgang) samtidig i klasserummet. I det andet klasselokale underviste Mølgaard 3. lille og 3. store.

Det bliver alvor

Fru Andersen modtog os og ledte os hen til den pult, hun havde besluttet, vi skulle sidde ved. Hun fortalte os lidt om, hvad det ville sige at gå i skole og hvilke regler, der gjaldt. Når en lærer eller en anden voksen kom ind i klassen, skulle vi rejse os og stå ved siden af pulten, indtil vi fik besked på

at sætte os. Når skoledagen var slut, ville fru Andersen stå eller sidde ved udgangen, og så skulle drengene bukke og pigerne neje. Vi fik nu lov til at tegne, så vi kunne få en tegning med hjem til vore forældre til minde om 1. skoledag. Hun uddelte et ark papir til hver af os og lagde nogle farvestifter frem. Hun havde fået nogle af de dygtige og flinke piger fra 2. klasse til at komme og hjælpe os. Efter en times tid talte fru Andersen igen lidt om, hvad det ville sige at gå i skole. Nu var vi ved at blive store, og det var ikke leg længere, vi skulle lære at være stille og høre efter, hvad læreren sagde. Når vi nu havde bukket og nejet, ville pigerne vente udenfor og vise os lidt rundt.

Skolen bestod af en entré med en håndvask, hvor vi fik indskærpet at vaske hænder, specielt når vi havde været på toilet. Til hver side var der en dør, der førte ind til de to klasseværelser. Toiletterne bestod af et toiletbræt med hul i og låg til. Under låget var en spand, som rengøringskonens mand tømte hver dag efter skoletid. Opvarmningen i klasserne var med kakkelovn, og læreren måtte ind imellem komme mere koks på. På meget kolde og våde dage hændte det, at fru Andersen hængte en snor op ved kakkelovnen, så vi kunne få tørret vores overtøj m.m.

En typisk skoledag for 1. klasse begyndte med, at vi sang en salme, og derefter bad vi i kor fadervor. Det første år sang vi næsten altid »I Østen stiger solen op«, men hen på efteråret skiftede vi til »Dejlig er den himmel blå«, så vi fik lært en julesalme. Hver dag trænede vi i at gengive et vers, så vi efterhånden kunne de to salmer udenad. Salmerne gav også anledning til megen snak ud fra indholdet. Hvad er østen? Hvad hedder de andre verdenshjørner? Er det rigtigt, at solen står op? osv.

Det meste af tiden med fru Andersen gik med skrivning og læsning. Indimellem gik

Klasseværelse i den nye Hjerting Skole, fotograferet i juni 1955. EBA 70915-008-661

hun op i gymnastiksalen med os. Vi skulle tage alt tøjet af undtagen underbukser og undertrøje. En af drengene brugte ikke altid underbukser, så han fik lov at beholde yderbukserne på. Fru Andersen var en ældre dame og ret kraftig, så hun kunne ikke demonstrere øvelserne, men var alligevel ret god til at få os i gang med forskellige øvelser og lege.

Fru Andersen var flink og rar, men kunne også være temmelig skrap. Der var ikke mange, der turde lave sjov, ikke følge med eller ikke lave, hvad vi fik besked på. Når vi var rigtig flittige, belønnede hun os sommetider med at læse historie. Det var tit et eventyr af H. C. Andersen, der gav anledning til snak om indholdet og også tilgrænsende område: H. C. Andersen var fra Odense, der lå på Fyn og var Danmarks tredjestørste by, den største by var København og lå på Sjælland. Fyn og Sjæl-

land var øer, mens Jylland hvor vi boede, var en halvø. Her lå Danmarks anden, fjerde og femtestørste byer – hvad hedder de?

Jeg tror egentlig ikke, vi havde noget skoleskema. Fru Andersen fornemmede, hvad vi havde brug for og hvor meget, vi kunne holde til, inden vi skiftede fag. Indimellem skulle hun ind og have håndarbejde med 3. klasse, og så kom lærer Mølgaard ind og »overtog os«. Det var en dejlig afveksling, for han var en frisk, ung lærer, der en gang imellem tog os med på en gåtur i den nærliggende skov eller til stranden, der også var i nærheden.

Afvekslende var det også, når førstelærer Eriksen et par gange om ugen kom for at undervise os i regning (matematik). Han var en effektiv regnelærer, men også en showman, der havde svært ved at holde sig i ro. Han elskede at synge sange for og med os. Om søndagen sang han med sin enorme stemmekraft salmer i kirken. Med os skulle det være sjovt. En af hans favoritter var »Højt på en gren en krage« hans enorme stemme rungede i lokalet, mens han løb og sprang rundt skiftevis som krage, jæger og ræv.

Sådan gik det i 1. og »2. lille« og »2. store«. Jeg nåede aldrig at gå i 3. klasse, for kommunen havde ladet opføre en ny, moderne skole med syv klasseværelser (et til hver årgang) samt et par faglokaler. Her begyndte vi efter sommerferien i 1955 og gik nu i 4. klasse.

2. Lille og 2. Store, 1953. På billedet står jeg lige foran fru Andersen. Jeg kikker til siden – vi havde fået besked på at kikke lige ud, så det fik jeg lidt skældud for.

Julius B. og Sønderho

Af Jørn Henrik Petersen, professor, dr.phil. & lic.oecon, Danish Centre for Welfare Studies

Jørn Henrik Petersen arbejdede i en lang periode på Esbjerg Byhistoriske Arkiv med Julius Bomholts store privatarkiv. Det har nu resulteret i den store biografi »Julius Bomholt. Fra idé til handling«, der udkom i september. Den fortæller om hans liv fra fødslen i Alderslyst i 1896 til hans død i Esbjerg og begravelse i Sønderho i januar 1969. For ham er Alderslyst, Esbjerg og Sønderho de tre piller, hans liv har hvilet på. I ArkivNyt 2020:4 kiggede vi på Julius' ankomst til Esbjerg og hans virke på Arbejderhøjskolen på Vardevej. Så fulgte i ArkivNyt 2021:1 en præsentation af hans virke som folketingsmand for Esbjerg i næsten 40 år. Han var også byrådspolitiker i Esbjerg fra 1933-1941. Det belyses i ArkivNyt 2021:2. Endelig følger så her et lille bidrag om hans tilknytning til Sønderho.

Julius i Sønderho

Da Julius i 1929 er indvalgt i Folketinget, spørger Hartvig Frisch ham, om han vil være medlem af Frischs kaffeklub. Det vil han gerne. Han træder ind i en klub, der består af Frisch, Lars Larsen Bjerre, Middelfart, Marinus Sørensen, Mors, M. K. Sørensen, Vejen, og J. P. Jønson fra Valby. Kaffeklubben mødes hver sommer i Sønderho til et par ugers »collegium politicum«. Med Frisch holder han også ferie i Sønderho, hvor de bor i samme hus. Her skriver Frisch »Pest over Europa« (1933) og Bomholt »Arbejderkultur« (1932).

Sønderho står hans hjerte nær. Hans tilknytning går tilbage til 1920'erne, da han er forstander på Arbejderhøjskolen. Den intensiveres i 1930'erne, og i 1933 skriver Julius i sin dagbog, at han har tænkt over at købe hus i Sønderho. Det sker imidlertid først i 1941, og det er Anna Marie, hans kone, der er initiativtager. En dag kommer hun hjem og fortæller, at hun har købt et hus ved norddiget for 4.500 kr. kontant (Digevej 23). Radorådsformanden chokeres, fordi han ikke har så mange penge. Hver vinter må klaveret pantsættes for at skaffe til afdraget. Når pantefoged Nielsen

Julius og Bibsen (adoptivdatter) spiller ringspil på Digevej. EBA 92252-699

kommer, siger han lakonisk: »Ja, vi skriver det vel«. Chokeret, javel, men ikke desto mindre et aldeles vidunderligt hus, hvor han skriver »Kakkelters«, en del af »Længsel« og meget andet.

Det fortælles, at Julius, så snart familien ankommer til Digevej, bestiger trappen for at slå sig ned i gavlværelset. Her skriver han og nyder den fantastiske udsigt ud over Vadehavet.

I 1962 vil arvingerne efter afdøde kaptajn N. Jerne Outzen sælge det gamle Fanø-hus, Landevejen 21, hvor Landmandsbankens Sønderho Afdeling har lokaler. Julius tænker, at det måske ad åre kan blive ramme om nordiske forfatters liv. Han slår til og køber huset med dette formål for øje. Forud skal dog han og Anna Marie dog bo i huset efter afsluttet folketingsgerning og til den sidst levendes død.

Digterhjemmet, Landevejen 21. (Privatfoto)

Nu er det jo et stort hus, han giver afkald på i Roskilde, så hvor skal bøgerne og andre ting, familien ikke vil skille sig af med være? Derfor køber han i 1967 også 'Vaskeriet', Nordland 21.

I midten af 1968, da han erkender, at han formentlig synger på sidste strofe, udarbejdes et gavebrev, hvor han vederlagsfrit overdrager Esbjerg Kommune familiens hus på Landevejen. I september orienterer Esbjerg Byråd Kulturministeriet, Det Danske Akademi og Forfatterforeningen om gaven. Efter den længstlevendes død skal Digterhjemmet bruges til midlertidig beboelse for en nordisk forfatter. Orienteringen er mærket fortrolig. Samtidig overdrager Bomholt sin store bogsamling til placering på Centralbiblioteket i Esbjerg med sigte på, at den senere overdrages til et kommende sydvestjysk universitet. Også hans omfattende privatarkiv overdrages til Esbjerg Kommune, hvor det i dag findes i Esbjerg Byhistoriske Arkiv. Måned efter noterer han i lommebogen: »Gravsted bestemt og betalt«. Han vil begraves på den nye kirkegård (indviet i 1923), og han ved, han ikke har langt igen.

Ikke sært at han ser Alderslyst (fødehjemmet), Esbjerg og Sønderho som sit livs tre piller.

At afrunde et forfatterskab – og et liv

I 1967 håber Bomholt, at tiden vil gøre det muligt at afrunde forfatterskabet, så det danner et indre, sammenhængende hele, og efter at have afsluttet folketingskarrieren siger han: »Nu skal jeg blot prøve at afrunde min tilværelse, inden jeg lukker øjnene. Det er noget, jeg ser ganske roligt og nøgternt på«. Desværre kommer han til at savne denne afrunding.

Den 16. december 1967 bliver hans sidste dag i folketingssalen. Med værdighed takker Folketingets formand efter udskrivelsen af valget for de næsten 39 år, han har været i tingets tjeneste. Det har, siger han, været en rig og spændende periode i landets historie, og han forlader arbejdet med taknemlighed. Krag replicerer: »Jeg tror, jeg taler på hele tingets vegne, på alle partiers vegne, når jeg takker formanden, Julius Bomholt, for veludført arbejde og god ledelse af tingets virksomhed«. Bomholt takker og ønsker alle en glædelig jul.

Selv skal han hjem til Sønderho. I begyndelsen af januar 1968 begynder han at pakke sine papirer sammen for at tilbringe sit otium i Digterhjemmet. Han er slap og træt, men hjem vil han. Han og Anna Ma-

rie stemmer ved valget den 23. januar på Sønderho Skole.

Han regner med at skrive tredje del af »Guds Knægt«, fortsætte sine erindringer og få sat skik på sit bibliotek, men han må døje med hospitalsindlæggelser, og hans arbejdstempo og -evne er svingende. Og dog vil han skrive, til han ikke kan mere. Karen Blixen har, noterer han, sagt mange gode ting, blandt andet at man skal lade være med at tale om død – det er livet, der afrundes.

Helbredsproblemer

Julius Bomholt dør den 2. januar 1969 – 72 år gammel – et år efter sin udtræden af Folketinget. Han er gennem sit sidste år fysisk og mentalt svækket.

I 1968 er han to gange indlagt på Esbjerg Sygehus. I juli fortæller hans læge ham, at leveren mildest talt ikke har det godt, og at der er åreforkalkninger omkring hjertet og flere andre steder. Han indlægges tredje gang på Esbjerg Sygehus den 14. december, hvor han opereres for bughindebetændelse, men grundlidelsen er den lever sygdom, der er diagnosticeret flere år før (1965). Efter operationen føres han tilbage til medicinsk afdeling for at blive behandlet for leverproblemet. Den 2. januar 1969 kl. 01.40 dør han som følge af lever- og nyrresvigt.

Dagen før den sidste indlæggelse er Julius i København for at modtage kollegernes ærespris. Det er ham – helbredsproblemer til trods – en stor glæde. Hvordan han har klaret rejsen frem og tilbage må stå hen i det uvisse.

I en lille Sønderho-novelle fra 1968 er Møller-Anton indlagt på sygehus i Esbjerg, men beder til sidst om at komme hjem til Sønderho: »Jeg vil helst dø i Sønderho, sagde han. – Her kan Vorherre lettest finde mig«. Det vil Julius utvivlsomt også gerne, men mon dog ikke Vorherre har fundet ham – selv i Esbjerg?

Hans kronik om Jens Strandfoged fortæller om Børsen – Sønderho-bænken til udveksling af de sidste nyheder. Jens sidder midt på bænken. Julius står lidt usikker og ved ikke, om han skal gå videre. Jens skub-

ber til sidemanden for at give plads. »Sid din ven nær, men sid ikke låret af ham, sagde jeg med en slidt politisk vending. Jens sendte mig et polisk blink: – Her på øen hedder det; slå røven i sædet! – og lad, som om du er et menneske!« Det gør Julius glad, han er accepteret, selv om han ikke har lige let ved at omgås mennesker, som de er flest. Han er bedst, når han repræsentativt optræder som taler, mens han ikke har samme evne eller vilje til at tale umiddelbart med andre mennesker. Han har en tendens til at isolere sig, og han har aldrig i Sønderho haft det umiddelbare forhold til byens borgere som Viggo Kampmann, der også tilbringer en stor del af sine ledige stunder i den lille by på Fanøs sydspids.

Julius' lommekalender for 1968 beretter mange dage, at han er træt og slap, uoplagt, sløj, søvnløs osv. Ved et møde i september i kulturpolitisk udvalg er han »djævelsk træt« og ude af stand til at holde sin planlagte tale. Lis Brink (1950-), der nu driver Uldsnedkeren, er i 1968 husassistent for Ne og Julius. Hun fortæller, at han har erindringsproblemer og virker forvirret. Ofte går han rundt i pyjamas og morgenkåbe og synes lettere konfus. Lommebogen fortæller om, at han »rokke omkring i huset«, at han kan lede en hel dag efter en lap papir, at lommekalenderen kan forsvinde for ham, at han under et besøg i Silkeborg ikke kan finde hjem, men hjælpes af en 87-årig mand osv.

Der er hyppige sygdomsepisoder, hvor han må holde sengen. Han arbejder vedvarende på »Guds Knægt«, men den volder ham problemer. Det går mere trægt, end han ønsker. I september må han meddele forlaget Fremad, at bogen må udsættes til udgivelse i foråret.

Godt nok siger Julius, at han er vant til at trodse sygdomme, men det holder ikke rigtigt i hans sidste leveår.

Eftermæle

Jens Rosenkjær, som han har arbejdet sammen med både i sin korte tid som højskolelærer på Askov og senere i radioen – skriver en smuk nekrolog:

» Højt begavet med et stærkt sind, med en overvættes arbejdsevne, en inspirerende kraft, der både satte andre i gang og selv skabte meget. En stærkt facetteret personlighed – i virkeligheden den mest udprægede sociale kulturpersonlighed, de sidste slægtled har oplevet.

Han var en foregangsmand i arbejdernes oplysningsbevægelse, men han var langt ud over det en mand, der ville i videste og bedst mulige forstand se den danske kultur bragt ud til det hele folk. Han skrev i 1940 påvirket af Grundtvig: »Lad folket få del i kulturens skatte. Lad det dygtiggøre sig på alle samfundslivets områder! Vi kan ikke helme før folket kender de centrale værdier i sin egen kultur og historie og agter dem. Jo mindre folket er, jo mere nødvendigt er det, at alle kræfter dygtiggøres«. I disse linjer var et program, der gjaldt både for hans eget arbejde som skolemand, som forfatter, som politiker, som den minister, der gav Kulturministeriet præg og skabte Kunstfonden ...

Julius Bomholt var en mand af stærkt sind, af trang til at debattere, af trang til at gå imod strømmen, af trang til klart og skarpt at udtrykke sin egen mening. Men ved siden af var der i Bomholt en hjertets varme, der altid gjorde det klart, på hvis side han var: de små og de vanskeligt stilledes side ... Bomholt var den sjældent samfundsprægede kulturpersonlighed, og som sådan skal han mindes.«

Dagbladet Vestkysten skriver:

» Bomholt var en uhyre flittig mand og i besiddelse af en virketrang, som undertiden forekom at grænse til det rastløse. Det fik han udløsning for i sit mangeårige virke. Julius Bomholt var flere. Han var litteraten og skribenten, han var det virksomme radorådsmedlem – siden 1932 (faktisk indtrådte han først i Radorådet i 1934) – og i en årrække radorådsformand og sidst, men ikke mindst var han naturligvis politiker ... Det er ingen hemmelighed, at han blev bitter over at måtte forlade dette ministerium [Kulturministeriet], da daværende statsminister Krag ønskede ham tilbage på formandsposten i folketinget ...

Julius Bomholt var i sin ydre fremtræden sædvanligvis ret reserveret. Han følte sig som parlamentsaristokrat og følte sig heller ikke uden grund som åndsaristokrat. Hans reservation gjaldt også over for partifæller, som han arbejdede iblandt til daglig, og politisk 'folkelighed' lå ham uendeligt fjernt. Men han var et hjertevarmt menneske, hvad der måske kom tydeligst frem, når det impulsive i hans væsen slog igenem. Han kunne ved lejlighed tø op for sig selv og afsløre sig da som en mand, der ofte bag den noget alvorstunge maske gemte på et godt, varmt lune.«

Familien ønsker, at de, der vil sende kranse og blomster til hans bære, i stedet skænker et beløb til Digterhjemmet. Han begravnes efter gammel Sønderho-skik. I sine mindeord skriver Esbjergs daværende borgmester Henning Rasmussen:

» Han havde håbet at kunne tilbringe endnu mange virksomme år i Sønderho, men hans tanker og kærlighed til egnen gik endnu videre. Han ville gerne yde sin støtte for Esbjerg-egnen og besluttede derfor – således som det meget mod hans vilje blev offentligt kendt for få måneder siden – i forståelse med sin kone og børnene, at huset i Sønderho med indbo og dets værdifulde samling af kunstgenstande og først og fremmest hans meget store bogsamling sammen med en kontant sum skulle overgå til en stiftelse, så unge forfattere og andre kunstnere kunne bo og arbejde i huset i kortere perioder.«

Mange er mindeordene fra partifæller i Esbjerg og tidligere elever på Arbejderhøj-skolen, og det går gennem dem alle, at Bomholt hele livet igennem har været Esbjerg by, borgere og byråd en stor støtte.

Bomholt begravnes fra Sønderho Kirke den 5. januar. Ved begravelser i Sønderho er det skik, at begravelsestalen indeholder et rids af afdødes liv og virke, men, siger sognepræst Hans Brink Jensen, det er der ikke megen brug for i dag. »Julius Bomholts liv og virke er tilgængeligt for alle, og hans indsats vil fremover blive vurderet og erin-

dret i historieskrivningen«. Han indskrænker sig derfor til en kort omtale af hans betydning for Sønderho. »Sans og smag har været medvirkende til, at han fandt sit hjem her«, og han arbejdede meget med tanken om at værne Sønderho mod »tilfældighedernes spil«. »En lex Sønderho ville have været et rimeligt minde om hans hengivenhed for denne by og en værdig ramme om den forfatterbolig, som hans hjem med tiden skal blive«.

En sønderhoning, lærer Anna Weiss, der kommer en del i hjemmet, skriver, at tonen i hjemmet altid er lys og festlig til trods for, at Bomholt det meste af det sidste år er ramt af sygdom og fru Bomholt vedvarende svag. Smukkest og finest er Bomholts omsorg for fru Bomholt, hun skulle være med såvel hjemme som ude.

Der er dog flere i Sønderho, der sætter spørgsmålstegn ved Bomholts omsorg for Ne (Anna Marie), der i 1961 rammes af en hjerneblødning, som lammer venstre side af kroppen. Det er bemærkelsesværdigt, at han kun en gang i sin lommekalender skriver: »Vandring i byen med Ne i rullestolen«. Det synes at være så usædvanligt, at det må noteres. Andre beretter, at han undertiden indtager sin morgenmad på hotellet og besværer sig over hende. Hvad der er sladder i en lille by, og hvad der er virkelighed, får stå hen i det uvisse; men det er, som om han vælger at leve sit eget plagede liv. Han har ikke været fortrolig

med at passe Ne, men har overladt det til 'unge piger' i huset. Er den 'unge pige' ikke til stede, fortæller lommekalenderen: »Vi to syge er nu ene med vort besvær«. Man kan indimellem fornemme, at de på det nærmeste lever hver deres liv. Der er da heller intet, der tyder på, at Julius på nogen måde trapper sit udadvendte liv ned efter Nes lammelse.

En anden sønderhoning, lærer Gregers Thomsen, hylder Julius i et lille digt:

Som hyrdedrengen
i bøgernes bog
blev arbejdersonnen
kaldet som pøg
og senere hentet
til tingets sale
hvor han i skrift
og alvorsord
tog kampen op
mod jætten stor
og vandt ved dynamisk
og myndig tale

i striden mod nød
og fattigmandskår
med ildhu – helt op under
de snehvide hår.
Derfor vil vi takke
og hædre hans minde
og håbe, hans syner
og virke må vinde
trods fejl og fald
de må ikke dø –
Guds fred, Guds knægt,
på vor lille ø.

Næsten 50 år senere hylder Esbjerg sin mangeårige folketingsmand ved at navngive den grønne plet på hjørnet af Stormgade og Strandbygade Bomholts Plads. Hans buste, der tidligere stod ved Arbejderhøj-skolen, flyttes til Bomholts Plads, der indvies den 26. august 2017. Busten er oprindeligt udført i ler af billedhuggeren Harald Isenstein (1898-1980) og senere i bronze af Knud Nellemose (1908-1997).

Busten på Bomholts Plads i Esbjerg. Foto: Torben Meyer. EBA Q22337-041

Til politiet i Esbjerg i 1973

Af Finn Thor Sørensen, pens. politibetjent

Portræt af politibetjent Finn Thor Sørensen, der blev født i Bryrup den 20. marts 1946. Han blev prøveansat ved politiet i København den 15. september 1969 og fastansat den 15. januar 1971. Den 1. marts 1973 blev han overflyttet til Esbjerg. EBA 37885-070

Det stod ingen steder skrevet, at jeg som politimand skulle ende i Esbjerg, men sådan gik det, og den 1. marts 1973 begyndte jeg hos Esbjerg Politi. Inden jeg vender tilbage til »dengang«, skal vi lige en lille omvej for at forklare, hvorfor en midtjyde fra det jyske højland med skove, søer og dale ender i det flade Vestjylland.

I butik

Efter endt skolegang kom jeg i lære som butiksfarvehandler, hvilket nok kan begrundes i en noget miserabel realskoleeksamen. Fodbold og håndbold havde større interesse. Af samme grund blev det til en læreplads hos Reinholdts Tapet & Farve/Gulvbelægning i Silkeborg, hvor min chef

og ejer af forretningen var en noget speciel herre. Han mente, at jeg også kunne klare at uddanne mig som gulvmontør, og for at rette op på realskoleeksamenen kunne jeg jo også tage udvidet handelsskole.

Det gjorde jeg så og endda med næsthøjeste karakter i handelsskolen, men nu skulle jeg så lige en tur rundt ad Den Kongelige Livgarde. Tilbage til firmaet igen og arbejde i gulvbelægningsafdelingen. I mellemtiden var jeg også blev gift, og det er jeg så stadig med den samme.

Ind til politiet

Jeg kørte træet i »det der med forretning« og lagde vejen forbi politistationen i Silkeborg. Det viste sig, at der lige var en plads til mig, og den 15. januar 1969 begynde jeg på Politiskolen på Artillerivej i København.

Efter fire år var den lille familie udvidet med en søn på seks år og en datter på to år. Vi boede på Nørrebro, og junior skulle til at gå i Sjællandsgades Skole, hvilket vi ikke ønskede, og af samme grund søgte jeg væk fra København. Det blev så til Esbjerg, som københavnernes mente lå langt væk, men ikke for mig – jeg skulle jo arbejde der!

Politiet i Esbjerg

Esbjerg anno 1973, mere bestemt politiet i Esbjerg 1973. Det var milevidt fra det politi, som uforstandige politikere ændrede ved reformen i 2007. I 1973 var det stadig sådan, at blev der vedtaget en eller anden lov, bestemmelse eller cirkulære, og man ikke lige vidste, hvem der skulle tage sig af dette, så lagde man det rask væk ind under politiet. Det er så her jeg af, måske historisk interesse for nogen, vil forsøge at belyse den blandede landhandel, Esbjerg Politi var dengang.

Jeg undgår nok ikke at komme ind på det der med »Esbjerg som Nordens Chicago og

Skolegade som voldens gade«. Det fangede min interesse, og statistikker og opgørelser blev nærlæst, opstillet og sammenlignet. Flere politikredse viste sig at have betydeligt højere voldsrater end Esbjerg, set i relation til antal sager og indbyggere, men når først prædikatet er blevet hæftet på byen, hænger det ved på samme måde som fiskelugten, der for længst er forsvundet, men det stank godt nok dengang.

Jeg fik et værelse hos den daværende møller Winther på Lyngbyes Allé, der sammen med sin søn drev Esbjerg Mølle. Den lå, hvor Netto i Storegade/Ringen nu ligger, og i butikken kan man se en afmærkning for møllens placering.

Politiopgaver i 1973

Hvad beskæftigede Esbjerg Politi sig så med i 1973? Mange ting, for Esbjerg var faktisk den mest travle politikreds i Danmark. Her vil jeg dog fortælle lidt om de

mere kuriøse ting, som vi måtte tage os af. Ting som var aldeles ukendte som godt nok jydte, men uddannet i hovedstaden.

Den store fiskerflåde var næsten intakt og lå på sin plads. Esbjerg var en fiskerby, og mange mente, at fiskeriet var »vigtigere end helbred og smittefare«, hvorfor man f.eks. negligerede undersøgelser for tuberkulose. Nu var det sådan, at »vores kunder« ofte måtte køres til Spangsbjerg Hospital for undersøgelse, hvilket var en del af rutinen, men så var der »udebliverne«. Dem måtte politiet hente og fremstille på Spangsbjerg Hospital.

Det med at hente og fremstille gjaldt såmænd også de, der udeblev fra session. Politiet hentede dem og kørte dem til session, og det samme gjorde sig ofte gældende, når de fik indkaldelsen til forsvaret. De udeblevne blev anholdt og leveret på nærmeste kaserne.

Politiet tjekker cykellygter i 1979. Skolevæsenet appellerede til forældrene med følgende besked: »Kære forældre. Hjælp Deres børn, før politiet gør det!« EBA 98400-050

Byggeriet af den nye retsbygning bag ved politigården skyder raskt frem i midten af november 1975. Rettens afdelinger var på dette tidspunkt spredt på forskellige adresser i byen. Først i november blev bygningen taget i brug. EBA 36841-019

Det nu gamle domhus i Frodesgade var ikke bygget. Retslokalerne lå i Tinghuset på Torvet, og skulle en af »kunderne« fremstilles i retten, måtte vi transportere pågældende fra arresten i Jyllandsgade til Tinghuset og indsætte dem i det derværende fængsel, hvorefter en arrestbetjent sørgede for det videre fornødne med retsmøde og fremstilling. Men der var altså også turen den anden vej tilbage til arresten. Det krævede megen tid.

Vi fik et nyt domhus, og så var det slut med transporter, men jeg tænker på, hvordan det er i dag. Nu ligger domhuset på Esbjerg Havn. Var der nogen, der sagde planlægning?

I 1973 var minkfarme i stærk fremgang, og man skulle så tro, at det med godkendelse og tilsyn i hvert fald ikke var en politiopgave, men det var det. Vi drog ud med mappen under armen og kunne så i »henhold til regler og bestemmelser om sikkerhed og forsvarlighed« godkende eller pålægge yderligere tiltag. Som oftest var tingene nu i orden, og i dag er det en kommunal opgave.

En anden ting var tilsyn med olietankes placering ved bl.a. landejendomme. Jeg har været med til, at der skulle føres tilsyn med, hvorvidt tanken lå korrekt placeret i forbindelse med beboelse og så videre. Den opgave ligger også et andet sted i dag, og det er da vist godt nok.

Der var mange »skøre ting«, politiet skulle tage sig af, men det vil fylde alt for meget, hvis jeg skal fortælle om alle. Jeg vil dog nævne et par noget kuriøse opgaver, hvoraf kontrol med vægt og mål var en af dem og udført af Teknologisk Institut. Man kontrollerede, om nu også lodderne på vægten var i overensstemmelse med vægtangivelsen på lodderne og længden på målepinden til blandt andet tøjstoffer. Af og til deltog politiet for at kunne sætte sig ind i, hvad sagen drejede sig om, når der skulle skrives rapport eller pga. uoverensstemmelser.

Jeg var en periode i civilpolitiet grundet et uheld, hvor ryggen tog skade. Her oplevede jeg, at man fra Levnedsmiddelkontrollen – om det lige hed sådan, kan jeg ikke huske – men man udbad sig en lang række vareprøver af levnedsmidler, som vi så skulle rundt og hente i de virksomheder, der var nævnt, og så ellers i sikker pakning sende det afsted.

Jeg har tit tænkt på, om man smed det hele væk eller blot tog lidt til undersøgelse og så fik sig en ordentlig frokost? Nå, det var blot en strøtanke! I dag er alting anderledes, men er det nu også det? Der er ganske givet også i dag eksempler på mærkelige opgaver i politiet. Nogle forsvandt, andre blev føjet til, og sådan vil det nok også være i fremtiden.